

Univerzita Hradec Králové  
Pedagogická fakulta  
Katedra kulturních a náboženských studií  
  
obor Transkulturní komunikace

# **Deportace Romů během druhé světové války jako kulturní problém**

Bakalářská práce

Autor: Lucie Osuská  
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice  
Studijní obor: Transkulturní komunikace  
Vedoucí práce: ThLic. Petr František Burda, Th.D.



## Zadání bakalářské práce

<b>Autor:</b>	<b>Lucie Osuská</b>
Studium:	P12959
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Transkulturní komunikace
<b>Název bakalářské práce:</b>	<b>Deportace Romů během druhé světové války jako kulturní problém</b>
Název bakalářské práce AJ:	Deportation of Roma in the World War II as a Cultural Problem

### **Cíl, metody, literatura, předpoklady:**

Bakalářská práce se zabývá kulturním mechanismem perzekuce Romů v České republice ve 20. stol. Práce vychází z historických faktů, ale pracuje s nimi jako s kulturními prvky. Za tímto účelem je k analýze využívána mimetická teorie kultury René Girarda. Situace Romů je konfrontována především s Girardovým konceptem obětního beránka, přičemž budou využívány i jiné zdroje. Cílem práce je postížení vnitřních mechanismů perzekuce Romů a řešení otázky, zda jsou tyto mechanismy přítomné i v dnešní době či nikoliv.

### **Anotace:**

Bakalářská práce se zabývá kulturním mechanismem perzekuce Romů v České republice ve 20. stol. Práce vychází z historických faktů, ale pracuje s nimi jako s kulturními prvky. Za tímto účelem je k analýze využívána mimetická teorie kultury René Girarda. Situace Romů je konfrontována především s Girardovým konceptem obětního beránka, přičemž budou využívány i jiné zdroje. Cílem práce je postížení vnitřních mechanismů perzekuce Romů a řešení otázky, zda jsou tyto mechanismy přítomné i v dnešní době či nikoliv.

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,  
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: ThLic. Petr František Burda, Th.D.

Oponent: Mgr. Veronika Halamová

Datum zadání závěrečné práce: 20.2.2014

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 10. 6. 2017

## **Anotace**

OSUSKÁ, Lucie. *Deportace Romů během druhé světové války jako kulturní problém*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 57 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá kulturním mechanismem perzekuce Romů v České republice ve 20. stol. Práce vychází z historických faktů, ale pracuje s nimi jako s kulturními prvky. Za tímto účelem je k analýze využívána mimetická teorie kultury René Girarda. Situace Romů je konfrontována především s Girardovým konceptem obětního beránka, přičemž budou využívány i jiné zdroje. Cílem práce je postížení vnitřních mechanismů perzekuce Romů a řešení otázky, zda jsou tyto mechanismy přítomné i v dnešní době či nikoliv.

Klíčová slova: Mimetická teorie kultury, Romové, holokaust.

## **Annotation**

OSUSKÁ, Lucie. *Deportation of Roma in the World War II as a Cultural Problem*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2017. 57 pp. Bachelor Thesis.

The bachelor's thesis follows up on the cultural mechanism of Roma persecution in the Czech Republic in the 20th century. The thesis is based on historical facts, but it also works with them as a cultural element. To analyze this issue, it uses René Girard's mimetic theory. The situation of Roma is confronted by Girard's concept of scapegoat, where it will draw from another source. The main reason for this work is the infliction of inner mechanisms that persecute Roma and address the issue of the presence of these mechanisms in contemporary society.

**Keywords:** Mimetic theory of culture, Gypsies, Holocaust.

# Obsah

Úvod.....	8
Metodologie.....	9
Pojem Rom.....	10
1.) Mimetická teorie kultury .....	12
1.1) Mimetická touha.....	13
1.2) Obětní beránek.....	14
1.3) Evangelia a konverze .....	16
2.) Romové a historie jejich exkluze.....	19
2.1) Odkud přišli Romové.....	19
2.2) Příklad Romů na území dnešních Čech.....	20
2.3) Přístup k Romům v 18., 19. a na počátku 20. století.....	25
Shrnutí.....	27
3.) Způsob života Romů.....	28
3.1) Vztahy a rodina .....	29
3.2) Zaměstnání a tradiční řemesla .....	30
3.4) Způsoby bydlení.....	31
Shrnutí.....	33
4.) Romové během druhé světové války.....	34
4.1) Perzekuce Romů během druhé světové války.....	35
4.2) Koncentrační tábory pro Romy.....	37
Shrnutí.....	41
5.) Romové v dnešní české společnosti.....	43
5.1) Změna pohledu na Romy? .....	43
5.2) Jak se společnost vyrovnala s genocidou Romů? .....	47

Shrnutí.....	49
Závěr .....	52
Použitá literatura a zdroje .....	55
Použitá literatura .....	55
Použité online dokumenty .....	57

# Úvod

Deportací Romů z kulturního hlediska jsem se rozhodla zabývat na základě častého opomíjení této problematiky. Pokud se hovoří o deportacích a nacistickém vyhlazování, tak většinou ve spojitosti s Židy, přestože Romů bylo, co se týče procentuálního poměru vyhlazených a přeživších, zabito více. Málokdo také ví, kde byly v Čechách romské koncentrační tábory, co se zde dělo a jak vypadají dnes. Nejdůležitější však v této práci bude hledisko kulturní. Pokusíme se zde objasnit, proč se něco takového jako úmyslné vyhlazování vůbec stalo a jaký to mělo dopad. Za tímto účelem bude využita především mimetická teorie kultury René Girarda.

Hlavním cílem práce je popsat a objasnit deportaci Romů za použití mimetické teorie kultury. Abychom mohli splnit hlavní cíl práce, potřebujeme vymezit partikulární cíle, které nám ho pomohou naplnit. Za partikulární cíle jsme si zvolili:

1. Pokusit se vystihnout situaci Romů za 2. světové války nejen historicky, ale především kulturně.
2. Zjistit, zda se pohled na Romy v průběhu let změnil, a zda je v naší společnosti stále patrný obětní mechanismus.

Nejprve se pokusíme popsat a objasnit mimetickou teorii kultury René Girarda, kde nás nejvíce bude zajímat obětní mechanismus a volba obětního beránka. Dále se podíváme na původ Romů, odkud přišli, jak se dostali na území Čech a co se s nimi dělo až do doby 2. světové války. Nezapomeneme ani krátce zmínit jejich způsob života a myšlení, protože abychom mohli o někom něco říci (nebo číst), je potřeba alespoň částečně porozumět jeho myšlení, jednání a hodnotám, díky čemuž je jedinec takový, jaký je. Až poté se můžeme věnovat hlavní a stěžejní části této práce. Popíšeme situaci Romů během 2. světové války, budeme se zabývat i jednotlivými romskými koncentračními tábory na území české republiky. Následně se pokusíme jednotlivé činy a rozhodnutí propojit s mimetickou teorií kultury a obětním mechanismem. Na závěr se pak ještě podíváme na situaci Romů v dnešní době a zjistíme, zda se pohled na Romy od jejich příchodu změnil. V závěru této práce shrneme poznatky, které jsme zjistili, uvedeme zda, a v jaké míře byly cíle práce splněny a verifikujeme či falzifikujeme námi dané hypotézy.



Abychom mohli co nejlépe naplnit cíle práce, pokusíme se odpovědět na následující výzkumné otázky:

1. Jaká byla situace Romů během 2. světové války?
2. Jakým způsobem lze aplikovat mechanismus obětního beránka na Romy?
3. Na základě čeho se zrovna Romové stali obětními beránky?
4. Změnil se pohled na Romy v průběhu posledních let?

V práci se také pokusíme verifikovat či falzifikovat následující hypotézy:

1. Předpokládáme, že v naší kultuře působí mechanismus, díky kterému vybíráme a zabíjíme obětní beránky.
2. Předpokládáme, že Romové se stali obětními beránky a stále jimi jsou.

## Metodologie

Co se metodologie týče, tak v této práci jde především o kulturní prvky a naším hlavním nástrojem bude již zmíněná mimetická teorie kultury René Girarda, avšak zároveň budeme také pracovat s analýzou textů a kompilací. Mimetická teorie kultury bude podrobněji rozpracovaná v 1. kapitole, proto se zde pokusíme jen lehce nastínit, co to mimetická teorie kultury je. Uvedená teorie říká, že v každé společnosti ve všech dobách existuje a existoval mimetismus tj. nápodoba. Mimeze je však méně uvědomělá než nápodoba. Každé dítě, žena i muž někoho napodobují, i když si to neuvědomují a často si to odmítají přiznat. Girard tvrdí, že tento mimetismus, napodobování, stojí na počátku všech kultur. Jenomže pokud lidé napodobují, začnou napodobovat i touhy a vznikne mimetická touha. Samotná touha se rodí až z nápodoby touhy. Mimetickou touhu máme všichni, jen si ji plně neuvědomujeme. Je důležité pochopit, že každá touha je vlastně nápodoba touhy, ale ne každá nápodoba je touha. Nesmíme zaměňovat touhu s chutí, chuť máme jíst, spát, atp., to však není touha. Z mimetické touhy ale může vzniknout konflikt. Zde závisí na vzdálenosti mezi toužícím subjektem a jeho vzorem. Pokud je toužící subjekt a vzor v jiném společenském prostoru, nebo je věc, po které touží dostupná volně všem, vzniká pozitivní nápodoba. Jestliže je ale toužící subjekt a jeho vzor ve stejném společenském prostoru, a věc, po které touží, nemohou mít všichni, dochází k rivalitě, přesněji řečeno mimetické rivalitě. V mimetické rivalitě se začnou oba jedinci

napodobovat, napodobují se tak dlouho, až si jsou úplně podobní a vzniká tzv. dvojnický vztah. V té chvíli dochází ke konfliktu, a předmět touhy, o který původně šlo, ustupuje do pozadí. Ve chvíli, kdy zmizí objekt touhy, krize nabývá na síle a šíří se do okolí, je to krize z nerozlišování, z dvojnictví, nazývá se mimetická, někdy též obětní krize. Tento stav je ale neudržitelný, a pokud by jej něco nenarušilo, společnost by směřovala ke svému konci. Proto potřebujeme někde nasměřovat svoji zlobu, energii a násilí, potřebujeme někoho, na koho bychom mohli svalit vinu za vzniklou situaci, a tak se dostáváme k dalšímu bodu – mechanismus volby obětního beránka. Obětní beránek se vybírá na základě obětního mechanismu, který je nahodilý, přesměrovává násilí, je to nástroj na zvládnutí stupňujícího se mimetismu. Pokud obětní mechanismus v nějakém společenství chyběl, tak společenství zaniklo, nebo mělo nemalé problémy. Obětní beránek musí být jeden z nás, ale zároveň musí být od nás něčím odlišný. A tak je obětní beránek vybrán a zabit společenstvím pro uchování společenské rovnováhy. Usmrcen je obětní beránek ritualizovaně, např. kamenováním, kdy se všichni účastní, ale nikdo za to nenesou odpovědnost. A právě u ritualizovaného usmrcení obětního beránka můžeme najít počátky náboženství. Náboženství se projevuje obětním mechanismem, ale závisí na tom, jak je příběh podáván dál. Mýty skrývají prvotní vraždu a jsou na straně davu proti oběti, zatímco evangelia si uvědomují násilí a jsou na straně oběti. Pomocí evangelíi můžeme dojít k prozření a uvědomit si naši vlastní nápodobu a naši perzekuci nevinných obětí. Po usmrcení obětního beránka je znovu nastolena společenská rovnováha, ne však na dlouho, jelikož celý tento proces se cyklicky opakuje. Při společenské rovnováze se tedy opět začíná stupňovat mimetická nápodoba. Mimetická teorie kultury bude více popsána v první kapitole, nicméně mnohem podrobněji je rozebrána v publikacích, které byly za účelem sepsání této práce využity.<sup>1</sup>

## Pojem Rom

Ve chvíli, kdy se rozhodneme psát jakoukoli práci, je nutné definovat a vysvětlit stěžejní pojmy práce tak, jak s nimi pracujeme. V této práci se budeme zabývat Romy, a proto je nezbytné tento pojem úžeji vymežit. Slovo Rom (cikán) používá prakticky každý, avšak málokdo o tomto pojmu a jeho významu více přemýšlí. Kdo je tedy Rom? Můžeme to určit na

---

<sup>1</sup> Obětní beránek (René Girard), O původu kultury (René Girard), René Girard – uvedení do díla (Michael Kirwan) a O násilí v kultuře (František Burda).

základě biologických nebo kulturních prvků, můžeme to odvodit na základě chování? Anebo je Rom jen ten, kdo se tak cítí, kdo se cítí být Romem? My jsme se při vymezování pojmu Rom inspirovali jedním z významných českých kulturních antropologů Markem Jakoubkem, který se právě touto tematikou ve svých knihách zabývá. Marek Jakoubek ve svých knihách uvádí, že etnicita jako taková je velmi nešťastně zvolená kategorie.<sup>2</sup> Protože „neorganicky směšuje koncept rasy, kultury a identity do jakéhosi terminologického kompostu, který, pokud je použit jako analytický nástroj, nutně svede badatele na scestí. A tak se díky nekritickému používání tohoto pojmu v Čechách často děje, že těm, kteří jsou nositeli určitých fyzických znaků, je neomaleně připisována, ba předepisována společná kultura, anebo je jim nesmyslně vyčítáno, že se nehlásí ke skupinové identitě od těchto znaků odvozené.“<sup>3</sup> V této práci se tedy nebudeme marně snažit Romy charakterizovat na základě fyzických znaků nebo projevů chování, ale slovem Rom budeme označovat ty, kteří se cítí býti Romem, a to i přestože sami sebe za Romy málokdy označují. Spíše ke své identifikaci používají termíny v romštině a nepoužívají souhrnné označení, ale označení pro určitou skupinu Romů, se kterou se identifikují. To však neznamená, že i my musíme používat jejich místní názvy, neboť v češtině existuje pojem Rom, který je zavedený a není hanlivý. Stejně tak Němce, Poláky i Francouze označujeme pojmy, které jsme jim přisoudili my jako Češi bez ohledu na jejich vlastní označení. I my akceptujeme označení „Czech“, i když to není název, kterým se sami označujeme.<sup>4</sup>

Označení Rom, je podobné označení Slovan – také je velmi obecný, a je to spíše nad kategorie, nežli označení jednotlivých skupin. Proto při popisování jednotlivých skupin či osad je vhodné tento pojem úžeji specifikovat, např. Rom olašský, slovenský, maďarský, atd.<sup>5</sup> Avšak v této práci si můžeme dovolit používat pojem Rom jako takový, neboť chceme zahrnout všechny Romy, ať už olašské, slovenské, maďarské, nebo jakékoli jiné. A pod pojmem Rom, tedy vidíme analogii spíše se slovem Slovan, nežli se slovem Čech. Ale je důležité znovu připomenout, že pojem Rom v této práci není vyjádřením etnické skupinové identity, nýbrž souhrnným označením jednotlivých (a velmi odlišných) romských skupin, které byly v průběhu dějin nesčetněkrát perzekuovány a zabíjeny.

---

<sup>2</sup> Srov. JAKOUBEK, M. *Romové – konec (ne)jednoho mýtu*. Praha: Socioklub, 2004, s. 7.

<sup>3</sup> JAKOUBEK, M. *Romové – konec (ne)jednoho mýtu*. Praha: Socioklub, 2004, s. 8.

<sup>4</sup> Srov. JAKOUBEK, M. *Romové – konec (ne)jednoho mýtu*. Praha: Socioklub, 2004, s. 65.

<sup>5</sup> Srov. JAKOUBEK, M. *Romové – konec (ne)jednoho mýtu*. Praha: Socioklub, 2004. s. 67-68.

# 1.) Mimetická teorie kultury

Mimetická teorie („řecky mimeisthai - napodobovat, následovat“<sup>6</sup>) se pokouší objasnit vzájemný vztah mezi náboženstvím, kulturou a násilím. Tuto teorii můžeme rozdělit do třech částí: mimetická teorie touhy, mechanismus obětního beránka a vysvětlení významu evangelijního zjevení.<sup>7</sup> Tuto teorii lze aplikovat na všechny kultury ve všech dobách a je důležité uvést, že „mimetická teorie je stále jednou z mála antropologických hypotéz, která se snaží vysvětlit kulturní a společenské jevy od jejich prvopočátků.“<sup>8</sup> Girard tvrdí, že počátky kultury jsou spjaty s mechanismem obětního beránka a lidské instituce jsou založeny na jeho vědomém opakování.<sup>9</sup>

Tato Girardova teorie nezůstala jen v oblasti sociální a kulturní antropologie, ale můžeme ji vidět i v oblasti filosofie, sociologie, psychologie, teologické antropologie, literární interpretace, filosofie dějin, pedagogice i v mnoha dalších.<sup>10</sup> Girard sám sebe prohlašuje za interpreta, který kombinací antropologie, archeologie a etnologie vytvořil obecnou teorii kultury a jejího původu.<sup>11</sup>

Mimetické teorie kultury si Girard začal všimnout při četbě klasických autorů, když v jejich dílech začal objevovat stále se opakující vzorec, který nazval mimetickou teorií. I přestože jeho teorie vzbuzovala mnoho nesouhlasných názorů, jeho to nikdy neodradilo, dokonce ho to spíše povzbudilo, protože popírání ostatních lidí mu potvrdilo „hodnotu mimetického realismu jako něčeho nesouhlasného“.<sup>12</sup>

V historii se stupňující mimetismus vždy vyskytoval, a člověk musel najít nástroj, jak se s ním vyrovnat a vzrůstající násilí zvládnout. Tak se vytvořil obětní mechanismus. Kolektivní násilí se tak nasměřuje proti jedinci nebo skupině, na které se svalí zodpovědnost za vzniklou

---

<sup>6</sup> KIRWAN, Michael. Evangelium podle sv. Jana a René Girard. [online]. [cit. 3. 6. 2015]. Dostupné na: WWW: <https://www.getsemany.cz/node/2309>

<sup>7</sup> Srov. KIRWAN, M. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 9.

<sup>8</sup> GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 8.

<sup>9</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 60.

<sup>10</sup> Srov. BURDA, F. *O násilí v kultuře: girardovské reflexe*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 9.

<sup>11</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 147.

<sup>12</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 24-28.

situaci či krizi. Pokud některá „prvotní lidská skupina“ nepostupovala podle tohoto mechanismu, tak zpravidla zanikla, nebo to pro dané společenství znamenalo překážku v jejím vývoji.<sup>13</sup>

## 1.1) Mimetická touha

Naše touha vzniká z napodobování touhy někoho jiného, někoho, koho považujeme za vzor, ale i ten, koho považujeme za vzor, touží podle někoho. Společnost se musí snažit, aby mezi toužícími subjekty a vzory byla taková vzdálenost, aby nedocházelo k rivalizujícímu mimetismu a následně i ke konfliktům o získání předmětu jejich společné touhy.<sup>14</sup>

Mimetická touha se nemůže dělit na autentickou a neautentickou, jak by to mnozí čekali, protože žádná touha nemůže být autentická. Naprosto každá touha vede přes druhé. Pomocí zahrnutí iluze o autentičnosti můžeme dojít ke konverzi.<sup>15</sup> Tématu konverze se budeme více věnovat až v kapitole 1.4) Evangelia a konverze.

Girard také rozděluje touhu na dva stupně. První nazývá akviziční mimeze, u které se touha orientuje na specifický objekt. Druhým typem je metafyzická touha, ta se neváže na žádný předmět, jde spíše o toužení po plnosti bytí. Tento druhý typ nemůže vytvářet rivaly a tím ani mimetickou rivalitu.<sup>16</sup>

Jestliže nám vzor není dosažitelný, anebo toužíme po něčem, co mohou mít všichni, jde o pozitivní nápodobu, jež je základem veškerého kulturního přenosu.<sup>17</sup> Mimetická touha tedy není čistě negativní, pokud díky ní nevzniká konflikt, tak nás polidšťuje a vede k adaptabilitě. Člověk se je díky tomu schopen naučit vše, co potřebuje ke své kultivaci. Nápodoba a učení jsou spolu spjatý.<sup>18</sup>

---

<sup>13</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 9-10.

<sup>14</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 7.

<sup>15</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 45.

<sup>16</sup> Srov. KIRWAN, M. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 28.

<sup>17</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 8.

<sup>18</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 49.

Mimetická touha je jasně vymezená a nemůžeme jí ztotožňovat s jinými potřebami, například s chutí, neboť ta znamená zcela něco jiného. Chuť může mít člověk jíst, spát, dýchat, touha je však v každém případě nápodobou někoho jiného. Subjekt touží po něčem, co vlastní jeho vzor, nebo po čem tento vzor touží. Subjekt se buď pohybuje ve stejném společenském prostoru jako jeho vzor, nebo v jiném společenském prostoru. Jestliže se nachází v jiném společenském prostoru, pak se nikdy se vzorem ani s předmětem touhy nedostane do kontaktu, a díky tomu ani do konfliktu, tento stav nazýváme vnější zprostředkování. Pokud však toužící subjekt žije ve stejném společenském prostoru jako jeho vzor a objekty, které vlastní nebo po kterých touží, jsou dostupné i toužícímu subjektu vznikne mezi nimi soupeření. Tomuto vztahu, který nabývá na síle, říkáme vnitřní zprostředkování. Ve vnitřním zprostředkování se brzy v konfliktu začnou oba dva napodobovat a tak si být stále více podobní. Čím více si jsou podobní, tím větší je mezi nimi konflikt a původní předmět touhy mizí do pozadí, už nejde o daný předmět, ale o porážku protivníka. Jejich vzájemnou podobností vzniká dvojnický vztah a jejich konflikt roste a šíří se do okolí.<sup>19</sup>

Ve chvíli, kdy mimetická krize sílí a rozšiřuje se do okolí, začíná válka všech proti všem, ta se ale lehce může změnit na válku všech proti jednomu. V této chvíli už je napodobováno pouze násilí a označování nelidských znaků na protivníkovi, na základě kterých je na něm prováděno násilí. Kvůli tomu se násilí nasměřuje jen jedním směrem a to zachrání společnost od jejího zničení. Společnost se opět sjednotí proti obětnímu beránkovi.<sup>20</sup>

## 1.2) Obětní beránek

Ve chvíli, kdy ve společnosti nastane konflikt, je potřeba násilí někam přesměrovat. Jsou tu dvě možnosti: přesměrovat násilí na vnitřního nepřítele, což je jeden z nich, kterého ostatní nevědomky zvolí za obětního beránka a věří, že je za vzniklou situaci odpovědný. Nebo je možné přesměrovat násilí na vnějšího nepřítele, což může být například jiný stát a hrozí vypuknutí války. Obrácení zloby na obětního beránka skupinu sjednotí a uklidní. Znovunalezená harmonie je přičena obětované oběti, která se tak stane posvátnou, protože její smrt situaci uklidnila. Oběť, ač nevinná, je považována za negativní, protože způsobila krizi

---

<sup>19</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 47-48.

<sup>20</sup> Srov. BURDA, F. *O násilí v kultuře: girardovské reflexe*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 25.

ve společnosti, ale zároveň i za pozitivní, protože krizi vyřešila, tomuto jevu se říká dvojí zprostředkování.<sup>21</sup>

Nemůžeme říci, zda je obětní beránek vybrán náhodně či nikoli, protože vždy musí být jedním z nás, ale zároveň někým, kdo se od nás liší, tím se okruh možných obětí zúží na lidi s tělesným postižením, s vadou, s odlišnou barvou pleti, s odlišným vyznáním a podobnými jinakostmi.<sup>22</sup> „V době německého nacizmu to byli Židé, ve Francii na konci 19. století kapitán Dreyfus, dnes jsou to v Evropě afričtí přistěhovalci a po nedávných teroristických útocích muslimové.“<sup>23</sup> Abnormalita, kvůli které je vybrán obětní beránek, nemusí být nutně jen tělesná, může se týkat i chování nebo společenského vystupování. Dalo by se říci, že čím více je člověk průměrný, tím menší má šanci, že se stane obětním beránkem.<sup>24</sup>

Při vybírání obětního beránka jsou nejlepšími kandidáty členové davu, protože je potřeba pročistit společnost od špatných částí, které jsou hrozbou, že zničí celou společnost.<sup>25</sup> Obvinění obětního beránka bývají různá, ale můžeme v nich najít souvislosti. Jsou to obvinění, která narušují kulturní řád a porušují tabu. Dav je na základě těchto obvinění přesvědčen, že jedinec či malá skupina, jsou hrozbou pro celou společnost a mohou ji zničit.<sup>26</sup>

Aby mohlo dojít k zabití oběti, musí s tím souhlasit celé společenství, jedině tak dojde k jeho usmíření a nastolení pořádku. Aby však celé společenství souhlasilo s obětováním, musí být přesvědčeno o vině oběti, což lze udělat pouze tak, že se zamaskuje její nevina.<sup>27</sup> Navíc ve chvíli, kdy mimetická krize vrcholí, použije se proti obětnímu beránkovi falešný důkaz, který má dav přesvědčit o jeho vině.<sup>28</sup> Společný obětní beránek pročistí konfliktní atmosféru, navrátí společnost do harmonie a udělá z lidí spojence.<sup>29</sup>

---

<sup>21</sup> Srov. KIRWAN, M. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 46.

<sup>22</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 61.

<sup>23</sup> GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 66.

<sup>24</sup> Srov. GIRARD, R. *Obětní beránek*. Praha: Lidové noviny, 1997, s. 25-26.

<sup>25</sup> Srov. GIRARD, R. *Obětní beránek*. Praha: Lidové noviny, 1997, s. 23.

<sup>26</sup> Srov. GIRARD, R. *Obětní beránek*. Praha: Lidové noviny, 1997, s. 22.

<sup>27</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 67.

<sup>28</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 85.

<sup>29</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 113.

„Oběť personifikuje všechno naakumulované zlo, přičemž dav, skupina označujících, skutečně věří, že označená oběť je za vzniklou krizi zodpovědná. Průchod k vyřešení krize je otevřen, nic nebrání obětování obětního beránka.“<sup>30</sup>

Zabití obětního beránka probíhá ritualizovaně, velmi rozšířené formy takových vražd byly například kamenování či svržení do propasti. Při takovémto způsobu zabití dochází k tomu, že se aktu zabití účastní všichni, ale nikdo nenese odpovědnost. Nedojde totiž k přímému kontaktu s obětí.<sup>31</sup>

Ti, kteří pronásledují obětního beránka, si to plně neuvědomují. Pokud to zjistí, znamená to pro ně nepříjemné a děsivé zjištění, že se celý jejich dosavadní život mýlili a že se podíleli na bezprávném násilí.<sup>32</sup>

### 1.3) Evangelia a konverze

„Mechanismus vytváření obětního beránka působí nepozorovaně a své stopy zakrývá pomocí mýtů, rituálů, atd., takže na jeho existenci lze pouze usuzovat.“<sup>33</sup>

Mýty vyprávějí příběhy pravdivě, ale pravdu v nich musíme nalézt, protože je zastřena tím, že mýty jsou vždy na straně lynčujícího davu a z jeho pohledu příběh podávají. Rituály jsou důležité tím, že opakují obětování, čímž předcházejí nepokojům ve společnosti a obnovují jednotu společnosti. Tabu a zákazy zase zajišťují, aby nevznikalo soupeření, které by mohlo vyústit v krizi.<sup>34</sup>

Před vznikem judaismu a křesťanství byl obětní mechanismus vcelku přijímán, protože za nějaký mechanismus vůbec nebyl považován. Navíc v době zmatku do společnosti přinášel mír. Rituály různých náboženství opakovaly prvotní vraždu a tím udržovaly ve společnosti harmonii a pořádek. Až s příchodem křesťanství došlo ke změně. V postavě Ježíše Krista je

---

<sup>30</sup> BURDA, F. *O násilí v kultuře: girardovské reflexe*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 25.

<sup>31</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 35-36.

<sup>32</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 199.

<sup>33</sup> KIRWAN, M. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 102.

<sup>34</sup> Srov. KIRWAN, M. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 62.



nevinná oběť odsouzená ke smrti. Křesťanství tudíž odsuzuje celý obětní mechanismus a stojí vždy na straně oběti, tím došlo k odkrytí celého obětního mechanismu.<sup>35</sup>

Mýty zkreslují skutečnost toho, co se stalo, ale ne natolik, abychom v nich nebyli schopni najít pravdu.<sup>36</sup> Pokud se snažíme v mýtech nalézt pravdu, musíme si jako metodologický nástroj zvolit nikoli antropologii, ale spíše křesťanství. Jestliže tedy budeme s křesťanstvím pracovat jako s metodologickým nástrojem, můžeme v mýtech objevit skrytou pravdu. Zároveň jedině křesťanství odkrývá mimetický mechanismus a podstatu prvotní vraždy, proto jsou nejdůležitější evangelijní texty. Člověk je násilná bytost, a své násilnické sklony může ovládat pouze pomocí kultury, přesněji řečeno náboženstvím, díky kterému se snaží o etické chování. Abychom mohli celé této teorii porozumět, musíme připustit své vlastní mimetické chování.<sup>37</sup>

Evangelia říkají v podstatě totéž co mýty, jen se staví na jinou stranu, nikoli na stranu lynčujícího davu, jak je tomu v mýtech, ale na stranu oběti a poukazují na její nevinu. Ježíš nás vybízí k napodobování jeho, a ne ostatních lidí, protože díky tomu budeme uchráněni před mimetickou rivalitou.<sup>38</sup>

Tím, že evangelia hlásají Ježíšovu nevinu, ukazují také na nevinu všech ostatních obětních beránků, kteří kdy byli jednomyslně a lživě zabiti davem.<sup>39</sup>

Z davu, který vybírá a zabíjí nevinné oběti, můžeme vybočit jen díky konverzi. Konverzí zde myslíme okamžik, kdy si uvědomíme, že jsme stále v zajetí mimetické touhy a nemáme takovou svobodu volby, ani individualitu, jakou jsme si mysleli, že máme. Právě evangelia nám umožňují z mytologie a ze svatých textů vyčist opravdový, násilný původ kulturního řádu.<sup>40</sup>

V mimetické antropologii dochází k rozpoznání touhy jako mimetické, prohlášení oběti za nevinou a přiznání faktu, že Bible a evangelia to zjistila už před námi, a tak se v tom jimi

---

<sup>35</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 66-67.

<sup>36</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 175.

<sup>37</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 166-168.

<sup>38</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 57.

<sup>39</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 200.

<sup>40</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 13-14.

budeme řídit. Opět poznamenáme, mýtus je proti oběti, zatímco evangelia jsou na straně oběti. S každou konverzí zjistíme, že my sami jsme pronásledovateli nevinných obětí, i když jsme si to neuvědomovali a činili tak nevědomky. Každá účast na obětním mechanismu je jako účast na pronásledování Krista.<sup>41</sup> „Zjištění nevinu oběti je nepohodlné, protože nutně souvisí se zjištěním, že vinni jsme my.“<sup>42</sup>

Přestože je touha mimetická, je možné jí odolat, a o to se křesťané snaží. Vždyť i Ježíš odolal, takže odolat mimetickému mechanismu je možné. Konverze spočívá v uvědomění si skutečnosti, že jsme vždy napodobovali špatné vzory, které nás stahují hlouběji do mimetického mechanismu a nevědomosti.<sup>43</sup>

---

<sup>41</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 79-81.

<sup>42</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 93.

<sup>43</sup> Srov. GIRARD, R. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 103-104.

## 2.) Romové a historie jejich exkluze

Poté, co jsme si v předchozí kapitole nastínili význam a důležitost mimetické teorie kultury, nyní přesuneme pozornost přímo k Romům, neboť především jim se v této práci věnujeme. V této kapitole se zaměříme na historii Romů na našem území, kam sahají jejich kořeny, kdy přišli na území České republiky, jak se k nim chovala tehdejší společnost, a především se budeme pokoušet na historická fakta aplikovat výše uvedenou mimetickou teorii kultury. Tím si potvrdíme, že se ve společnosti vyskytovala od nepaměti a na jednotlivých situacích se na ni budeme snažit poukázat.

### 2.1) Odkud přišli Romové

Romské skupiny přišly původně pravděpodobně z Indie, lze to odvodit především díky studiu jazyků. Nejnižší kastou byli tzv. Domové (od toho je název Romové odvozen). Není jisté, proč začali romské skupiny odcházet z Indie, ale víme, že to bylo okolo 5. - 10. stol. našeho letopočtu. Z této doby máme doloženou legendu o 12 000 hudebnících, kteří přicházejí z Indie do Persie. Avšak v Persii zřejmě nebyli přijati kladně, což pravděpodobně způsobilo další migraci, která tentokrát směřovala do Arménie. Poté, co do Arménie vpadli Turci, dochází k dalšímu migrování. Tehdy již některé skupiny, které byly označovány za romské, přicházejí do Byzance, na Balkán a následně i dále do Evropy. V Cařihradu je doložena přítomnost Romů v hieroglyfickém textu z roku 1068.<sup>44</sup>

Lze předpokládat, že Romové mohli být zvoleni za obětní beránky na základě určitých znaků už v Indii, jelikož byli pravděpodobně nejnižší indickou kastou. Kvůli tomu zřejmě odešli nebo byli vyhnáni z Indie.

V Byzantské říši byly romské skupiny utlačovány především z náboženských důvodů. Křesťané je považovali za muslimy a muslimové za křesťany. Romové také byli často mylně zaměňováni za členy sekty athiganoi, především kvůli znalosti magie a věštění. Ze slova athiganoi vznikly názvy pro Romy jako cikán, cigane, zigeuner, tsigane a další.<sup>45</sup>

---

<sup>44</sup> Srov. *Historie a původ Romů*. [online]. [cit. 18. 4. 2017]. Dostupné na: [WWW: http://romove.radio.cz/cz/clanek/18530](http://romove.radio.cz/cz/clanek/18530)

<sup>45</sup> Srov. HANCOCK, I. *Země utrpení: dějiny otroctví a pronásledování Romů*. Praha: Signeta, 2001, s. 16.

Z Byzance se většina romských fajt dostává na území Benátek, konkrétně do přístavu Modon. Zde se na delší dobu usídlila velmi početná skupina Romů. V roce 1500 však i Modon obsadili Turci, a tak opět začala další vlna migrace.<sup>46</sup>

## 2.2) Příchod Romů na území dnešních Čech

Když romské skupiny poprvé přišly do Evropy, lidé je pojmenovávali různě a i proto je těžké zjistit přesný letopočet, kdy se zde objevily. Navíc mnohdy prošli v menších skupinách téměř bez povšimnutí, nebo si je místní pletli s jinými národnostmi.<sup>47</sup>

Za první zmínku o Romech na našem území někteří považují již Dalimilovu kroniku z roku 1314, jiní až Popravčí knihu pánů z Rožmberka z roku 1399, kde je uvedeno, že spolu s popravenými byl zabit i „Cikán černý – Ondřejov pacholek“<sup>48</sup>. Ale ani tento zdroj nemusí být jednoznačný a jistý. Za důvěryhodnou zmínku o Romech na našem území se považuje až část ze Starých letopisů českých z roku 1417, kde je popsáno, jak procházeli Cikáni po České zemi.<sup>49</sup> Byla to skupina tří set Romů a jejich cesta je zaznamenána i jinými zeměmi. V čele této skupiny byl takzvaný král Sindel a několik vévodů. Uvedená skupina se prokazovala ochrannými listinami, kterým se říkalo glejty. Glejty skupině zaručovaly kladné přijetí a ochranu, předákoví skupiny pak udílely velké pravomoci nad svými lidmi.<sup>50</sup>

Ze začátku, když romské skupiny přicházely do Evropy, je nikdo neznal, nikdo nevěděl, odkud pocházejí, vypadaly tajemně a záhadně. Lidé středověku jimi byli ohromeni, najednou se objevili mezi nimi, bez známé historie, jen opředeni nejrůznějšími příběhy. Někteří Romové lidem četli z ruky budoucnost, bavili je a prodávali jim nejrůznější zboží. A tak romské příbuzenské skupiny, ač budili nedůvěru kvůli své tajemnosti, lidé přijímaly jako rozptýlení a zábavu.<sup>51</sup>

Pokud někde nebyly romské fajty přijímány kladně, bylo to většinou z toho důvodu, že se připlety do již rozběhlého obětního mechanismu. Kde platilo, že kdo není s námi, je proti nám. Zvláště v době, kdy romské skupiny přicházely do Evropy, můžeme spatřovat silné

---

<sup>46</sup> Srov. BURDA, F. *O násilí v kultuře: girardovské reflexe*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 94.

<sup>47</sup> Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2011, s. 11.

<sup>48</sup> ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2011, s. 18.

<sup>49</sup> Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2011, s. 18.

<sup>50</sup> Srov. FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 269.

<sup>51</sup> Srov. KENRICK, D.; PUXON, G. *Cikáni pod hákovým křížem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000, s. 10.

spojení společenství na základě vymezení „my“ a „oni“, a to se týkalo především náboženského vyznání. Vzhledem k tomu, že přicházející Romové nebyli primárně ani křesťané, ani muslimové, byli vždy bráni jako ti špatní.

Jak jsme již zmínili v předchozí kapitole, mimetická teorie kultury včetně obětního mechanismu se ve společnosti neustále cyklicky opakuje. A my za počátek nového cyklu, ve kterém budou romské skupiny později vybrány za obětního beránka a kvůli tomu i perzekuováni, považujeme právě jejich příchod do Evropy. To potvrzuje i fakt, že zpočátku byli romské fajty většinou přijímány kladně. Při společném kontaktu muselo docházet k mimetismu, k nápodobě. Všichni se napodobují, ač si to často neuvědomují ani nepřiznávají. A tak se postupně ze vzájemného mimetismu rodí mimetická touha. Touha po tom, co mají druzí. Mnozí Romové se toužili přiblížit starousedlíkům a být někde doma, být něčeho součástí a získat jistoty, které měli obyvatelé jednotlivých států. Oproti tomu starousedlíci záviděli některým Romům jejich exotičnost, zdánlivou svobodu, nespoutanost. Günther Grass o Romech napsal: „Mají v sobě zarážející krásu, která nás činí ošklivými samy před sebou. Jejich pouhá existence zpochybňuje naše hodnoty. Potřebujeme je. Mohli by nám pomoci alespoň trochu pohnout naším zkostnatělým pořádkem. Mohli bychom se od nich naučit, jak bezvýznamné jsou naše hranice.“<sup>52</sup> A jelikož byli nově příchozí romské skupiny a starousedlíci na stejné úrovni, vzniká mezi nimi rivalita.

Po prvotním akceptování romských příbuzenských skupin se začaly stále více dostávat na povrch myšlenky, které byly typické pro středověkou společnost – tedy, že tmavá kůže je podřadná a znamená zlo.<sup>53</sup>

Církev stále více poukazovala na fakt, že chování Romů nekoresponduje s chováním dobrých křesťanů, ani kajících se poutníků. Tak rostla nedůvěra k romským skupinám, která postupně přerostla v represi. Již roku 1427 pařížský arcibiskup exkomunikoval Romy z církve.<sup>54</sup>

Postupně se mimetická rivalita stupňuje, to, po čem původně toužili, už není důležité, hlavní je teď pouze rivalita. Ta brzy přerůstá v mimetickou krizi, která stále více roste a šíří se do okolí. A tak, aby nevznikl chaos a nezničil celou společnost, se musí najít obětní beránek,

---

<sup>52</sup> Kolektiv autorů. *Romové = O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999, s. 5.

<sup>53</sup> Srov. KENRICK, D.; PUXON, G. *Cikáni pod hákovým křížem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000, s. 10.

<sup>54</sup> Srov. FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 269.

na kterého se svalí vina za vzniklou situaci a také za ostatní problémy ve společnosti. Tento postup si jeho účastníci předem neplánují, protože i přesto, že se tento mechanismus ve společnosti stále opakuje, lidé si ho plně neuvědomují. Tím se společnost sjednotí proti společnému nepříteli. Obětní beránek musí být jeden z nich, ale zároveň se od nich musí odlišovat, což nebyla příliš složitá volba. Romské skupiny splňovaly snad veškerá kritéria. Přišly do již zaběhlé společnosti a staly se její součástí, ale stále se odlišovaly vzhledem, jazykem i zvyklostmi. Právě proto, když na někoho měla být svalena vina, byli vybráni Romové. Navíc na území nebyli dlouho, a tak mezi starousedlíky nebylo mnoho těch, kteří by se jich zastali. A tak se Romové (možná opět) stali obětními beránky.

V 15. století u nás byly podmínky pro romské příbuzenské skupiny příznivější než v okolních zemích, a tak Romové stále více přicházeli k nám, než nastala přísná restriktivní opatření i zde. Z této doby jsou zmínky o Romech v drtivé většině negativní, lidé věřili pomluvám a pověrám a báli se jich. Hejtmani se před romskými skupinami navzájem varovali dopisy, ve kterých si psali, že do Čech mohou přijít Romové a jiní nepřátelé, aby loupili, kradli, vraždili a zakládali požáry.<sup>55</sup>

V době, kdy romské fajty přišly do Evropy, bylo již území rozděleno mezi ostatní národy, ty, které v Evropě byly delší dobu. Proto romské příbuzenské skupiny neměly možnost založit si vlastní stát a přilnout tak k jednomu území. Pokud se někde usídlili, muselo to být na okraji jiné, už zaběhlé společnosti, kde se Romové snažili zůstat a přežít, jak nejlépe to šlo.<sup>56</sup>

Tak se romské skupiny rychle dostaly do nekončícího kruhu marginalizace a perzekucí. Evropané je přirovnávali k Tatarům kvůli jejich snědé kůži. Když slyšeli mluvit Romy romštinou, považovali to za nesrozumitelnou řeč, kterou Romové používali, aby mohli ostatní lidi podvádět. Pochybnosti vzbuzoval i nejasný původ Romů. Nikdo nevěděl, jak se ocitli v Evropě a odkud přišli. Romské skupiny navíc přišly z území okupovaného Turky, odkud přicházeli nevěřící a nepřátelé. Vzhledem k tomu, že se Romové většinou nehlásili k žádnému náboženství, byli odsuzováni pro jistotu všemi. Nepřijímali je ani křesťané, ani muslimové.<sup>57</sup>

---

<sup>55</sup> Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2011, s. 18.

<sup>56</sup> Srov. KENRICK, D.; PUXON, G. *Cikáni pod hákovým křížem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000, s. 9.

<sup>57</sup> Srov. KENRICK, D.; PUXON, G. *Cikáni pod hákovým křížem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000, s. 10-11.

Většinou se romské skupiny snažily držet alespoň na okraji společnosti, vykonávaly různá řemesla, což se nelíbilo ostatním lidem ve společnosti, kteří se podobnými řemesly živil. Začaly se vydávat zákazy činností pro Romy a mohli vykonávat jen drobné práce. Avšak když Romům zakázali vydělávat na obživu vlastní prací, vedlo to k jedinému – Romové se začali obracet ke krádežím, žebrání a podvodům, jen aby se uživil. Tak se začaly o Romech vytvářet názory, přesvědčení a předsudky, spojené s tím, že kradou a podvádějí, a nikdo už se nezabýval tím, že k tomu byli dotlačeni většinovou společností.<sup>58</sup>

„Již na konci 15. století je hned třikrát obviní říšský sněm z vyzvědačství a nařídí jejich vyhoštění. Tím začíná dlouhá historie jejich exkluze a perzekuce.“<sup>59</sup>

Velké množství romských skupin začíná více kočovat se zahájením jejich perzekuce a stíhání. Od té doby se snažili především najít místo, kde by mohli chvíli zůstat, aniž by je někdo ohrožoval na životě. Putovali od státu ke státu a všude byli čím dál více pronásledováni a vyháněni, nebo dokonce i mučeni a zabíjeni. Brzy se stali štvanci, kteří ani nemají kam utéci.<sup>60</sup> Zákony zakazovaly Romům cestovat, avšak někdy zároveň zakazovaly i jejich usazení. Nemohli se pohybovat po více než dvou či třech lidech.<sup>61</sup>

„Ještě dříve, než se mohli Romové sami projevit, kronikáři pomohli vytvořit jejich podobu, která se stala stereotypem. Objevil se velký počet příběhů o Romech, z nichž mnohé neodpovídají realitě.“<sup>62</sup> Ale i přesto se negativní představy o nich udržely v povědomí lidí ještě velmi dlouho.

Antipatie k romským skupinám ani po letech neutichla, spíš naopak, stále se objevovala další a další obvinění a výmysly. Jedním z nich bylo nařčení, že Romové jsou kanibalové, že vykopávají mrtvé z hrobů a jedí je. Dalším bylo obvinění, že šíří nemoci a špínu a na základě pomluv a předsudků se začala vydávat různá opatření a „proticikánské zákony“.<sup>63</sup>

Zákonů a opatření proti Romům stále přibývalo a Romům nezbývalo moc možností. Stále museli utíkat ze státu do státu, podle toho, kde zrovna mohli chvíli zůstat, dokud i ten stát nevydal další opatření. Pokud Romové neodešli dobrovolně, byli vyháněni násilně, nebo byli

---

<sup>58</sup> Srov. KENRICK, D.; PUXON, G. *Cikáni pod hákovým křížem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000, s. 11.

<sup>59</sup> BURDA, F. *O násilí v kultuře: girardovské reflexe*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 94.

<sup>60</sup> Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2011, s. 14-16.

<sup>61</sup> Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2011, s. 18.

<sup>62</sup> ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2011, s. 16-17.

<sup>63</sup> Srov. KENRICK, D.; PUXON, G. *Cikáni pod hákovým křížem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000, s. 12.

věznění a popravování. Romy nechránily žádné zákony, a tak je mohl kdokoli týrat a zabíjet, mohl jim být sebrán majetek a nikdo s tím nic nehodlal dělat.<sup>64</sup>

V 16. a 17. století sílí rasové předsudky a každý Rom je považován za zloděje a zločince. Aby se zabránilo působení romských skupin na určitém území, vznikají desítky represí, zákazů a příkazů, vztahující se na tuláky a žebráky. Tato opatření se vyskytovala téměř ve všech státech Evropy, Romové byli popravováni, mučeni, vyháněni a trestáni, aniž by se někdo zaobíral otázkou, co tedy mají dělat a kam mají jít. Každý se staral jen o své území, kde Romy nechtěl. I v Čechách byly romské skupiny perzekuovány. Například v roce 1536 se na ně svalila vina za zapálení Hradce Králové a v roce 1541 za zapálení Prahy. Ferdinand I. roku 1545 vypovídá kočovné Romy z Čech, od té doby se nařízení ještě několikrát zpřísnilo, a to až do té míry, že nebylo trestné bezdůvodně zabít Roma, ženám byly řezané uši a vypalovalo se jim do kůže písmeno R jako relegata, což znamená vyhoštěna. Děti byly odebírány matkám a dávány na převýchovu.<sup>65</sup>

Společnost si na romských skupinách všemi možnými a často strašnými způsoby vybíjela zlost a svalovala na ně viny za všechno, co společnost sužovalo. Zabíjeli své obětní beránky za činy, které většinou nezpůsobili, nebo nemohli ovlivnit. Tím, že se vina za problémy svalila na Romy, se předcházelo chaosu a nepokojům, a tak se začala vracet do společnosti jednota a rovnováha.

Jako jedni z mála přijímali romské skupiny pozitivně například šlechtici. Šlechtu totiž Romové nijak neohrožovali, protože nebyli jejich konkurenty. Romské fajty bavily šlechtu svou hudbou a tancem, a tak jim poskytovaly příjemné rozptýlení. Právě u šlechty nacházeli Romové útočiště, když byli pronásledováni a byli zde v relativním bezpečí před krutými zákony.<sup>66</sup>

Vztah mezi romskými skupinami a šlechtou je skvělým příkladem toho, že pokud toužící subjekt a vzor nejsou na stejné úrovni, nedochází k rivalitě, ale k pozitivní nápodobě. Díky čemuž nevznikla mimetická krize a nebylo potřeba hledat obětního beránka.

---

<sup>64</sup> Srov. KENRICK, D.; PUXON, G. *Cikáni pod hákovým křížem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000, s. 13-14.

<sup>65</sup> BURDA, F. *O násilí v kultuře: girardovské reflexe*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 95-96.

<sup>66</sup> Srov. KENRICK, D.; PUXON, G. *Cikáni pod hákovým křížem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000, s. 15.



## 2.3) Přístup k Romům v 18., 19. a na počátku 20. století

Ke změně došlo až v době osvícenství za vlády Marie Terezie, která nejdříve nařizuje romským skupinám pouze vypovězení ze země, přičemž trest smrti hrozil až při třetím dopadení. Později byly tyto tresty zrušeny úplně a Marie Terezie se snaží o asimilaci Romů.<sup>67</sup>

Marie Terezie tedy nahradila represi asimilací. V praxi to vypadalo tak, že tolerovala určité romské skupiny, jestliže respektovaly různá omezení. A tak Romové dostali povolení k pobytu, ale jejich pohyb byl hlídán. Tehdejší označení „cikáni“ bylo nahrazeno pojmy „novosedláci“ či „novomaďaři“. Potlačovaly se projevy romské kultury, zakázáno bylo mluvit romsky, tradičně se oblékat a objevovaly se i snahy o převýchovu romských dětí. Romové měli zakázaná různá povolání a museli řádně plnit náboženské povinnosti.<sup>68</sup>

Ke změně postoje vůči Romům muselo dříve či později dojít. Obětní beránek není perzekuován do nekonečna a Romů bylo zabito, vyhnáno či zmrzačeno už velké množství. Společnost se stabilizovala, a tak represe začaly postupně polevovat.

Josef II. pokračuje v díle své matky, ale již mírněji. Romům doporučuje, aby dbali na řádnou školní docházku svých dětí, navštěvovali kostel a řídili se zvyklostmi lidí ve svém okolí. Zmíněné asimilační metody ale příliš velký úspěch neměly.<sup>69</sup> „Přístup Marie Terezie a Josefa II. však bezpochyby znamenal historický zlom, neboť po dlouhých staletích se s Romy poprvé počítalo jako se skutečnými obyvateli daných území.“<sup>70</sup>

Ve druhé polovině 18. století se mnoho romských rodin začalo usazovat dobrovolně. V první polovině 19. století se romské usedlosti rychle rozrůstají. Jejich tradiční zaměstnání už je neúživilo všechny a tak začínají Romové nádeničit nebo pracovat ve službách gadžů (neromů). Díky tomu se propast mezi romskou minoritou a majoritní společností začíná konečně zmenšovat.<sup>71</sup>

Romové byli uznáni jako právoplatná národnostní menšina až za první republiky. Poprvé ve sčítání lidu v roce 1921 byla romská národnost zvlášť vymezena.<sup>72</sup>

---

<sup>67</sup> Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2011, s. 19-20.

<sup>68</sup> Srov. FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 270.

<sup>69</sup> Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2011, s. 20.

<sup>70</sup> FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 271.

<sup>71</sup> Srov. FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 270-271.

<sup>72</sup> Srov. FRASER, A. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 272.

V době Československé republiky se romským skupinám příliš pozornosti nevěnuje. Jejich počty na území Čech byly podstatně menší oproti počtům na území Slovenska. Z evidence po roce 1924 vyplývá, že v Čechách byly především potulné skupiny Romů brusičů, opravářů deštníků, kolotočářů, skupiny s loutkovými divadly a podobně. Na Slovensku byla situace po válce mnohem horší. Právě hlad zatěžoval nejvíce příslušníky potulných romských skupin, takže se někteří z Romů často uchýlovali k drobným krádežím a to převážně na venkově.<sup>73</sup> Například v Černé kronice Posla z Podhoří 1886-1916 je pobyt Romů na našem území zaznamenán následovně: „Tlupy cikánů. V poslední době počtená byla naše krajina několikráté tlupou cikánů, která usadila se obyčejně buď v lesích u Jahodova, neb pod Bezděkovem. Návštěvu tu nepřijalo obyvatelstvo venkovské právě s největší radostí, neboť musí majetek svůj zvláště ostražitě před těmito dětmi pouště opatrovati. Minulý týden spáchány byly v Lupenici a i v jiných obcích smělé krádeže drůbeže, peřin a jiných věcí.“<sup>74</sup>

Ve dvacátých letech 20. století se objevují petice pocházející z venkovských obcí, které požadují zákon, jež by omezoval pohyb Romů. Tento zákon chtěli především venkované, protože právě tam byla nejvíce znatelná drobná kriminalita, především ve formě krádeží. A tak byl roku 1927 přijat „zákon o potulných Cikánech“, který říkal, že každý kočovný Rom a tulák se musí podrobit soupisu. Tam také obdrželi legitimaci, kterou museli na vyzvání kdykoli předložit. Tento zákon spolu s neochotou obcí poskytovat Romům domovské právo se stal hlavní formou diskriminace této doby.<sup>75</sup>

Na konci 20. let 20. století s přicházející hospodářskou krizí ubývá pracovních míst, což silně zasáhne především romské skupiny. Ve stejné době se objevují snahy o zlepšení životní úrovně Romů a jejich vzdělání, avšak s příchodem německé okupace tyto snahy mizí.<sup>76</sup>

---

<sup>73</sup> Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2011, s. 22.

<sup>74</sup> JANKOVÁ, A. *Černá kronika Posla z Podhoří 1886-1916*. Kostelec nad Orlicí: Městská knihovna, 2011, s. 100.

<sup>75</sup> Srov. Kolektiv autorů. *Romové = O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999, s. 25.

<sup>76</sup> Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2011, s. 23-24.

## Shrnutí

V této kapitole jsme se zabírali zejména historií romských skupin a historií soužití Romů s většinovou společností na našem území. Jak je na první pohled patrné, vztahy mezi Romy a majoritní společností byly již od příchodu romských skupin napjaté, v některých dobách dokonce nenávistné. Romové byli vyháněni a zabíjeni. Jak se zdá, situace se v průběhu dějin nijak výrazně nezlepšuje, pouze se občas na nějakou dobu zklidní, a poté se vzájemné vztahy opět vyostří a přejdou do nepřátelské roviny. Ale čím konkrétně se tedy romské fajty tolik odlišují, že jsou tak často vybírány jako obětní beránci, na základě čehož jsou vyháněni a zabíjeni? Jak se chovají a co dělají, že je majorita odsouvá na okraj společnosti? Na tyto otázky se pokusíme mimo jiné odpovědět v následující kapitole.

### 3.) Způsob života Romů

„Většina Romů na celém světě se ve větší či menší míře dodnes odlišuje od okolního obyvatelstva mnoha projevy způsobu života a kultury. Zatímco v duchovní oblasti jsou to rodinné a skupinové vztahy a víra, v materiální oblasti života je to zejména způsob obživy, bydlení, stravy a odívání.“<sup>77</sup> Právě proto se zde pokusíme základní jednotlivé prvky romské kultury vyjmenovat a přiblížit, abychom tak mohli nahlédnout do jejich způsobu života a snadněji jim porozuměli. Je důležité zde poukázat na odlišnosti této menšiny, protože právě kvůli své odlišnosti museli po dlouhá staletí snášet příkoří a bezprávní v roli obětních beránek. Avšak je důležité poukázat i na to, že ne všechny romské skupiny, nebo skupiny, které jsou za romské označovány, mají stejné zvyky a způsob života. Jednotlivé skupiny Romů se od sebe navzájem velmi odlišují v mnoha aspektech života. Zde nastíníme alespoň částečně, jak Romové žili na našem území, jak někteří z nich vnímali svět kolem sebe a jak v něm působily.

Zajímavou ukázkou naprosto odlišného vnímání jednotlivých věcí a hodnot je vyprávění Romů, ve kterém popisují, jak jsou ostatní lidé hloupí a jak je Romové přechytračili. V důsledku to ale znamená fakt, že to co Romové považují za důvtip a mazanost, ostatní lidé nazývají žebráctvím a krádežemi.<sup>78</sup> Toto odlišné vnímání skutečností je způsobeno tím, že spolu tyto dvě skupiny nikdy neměli možnost sdílet stejné hodnoty a postoje. To proto, že v podstatě nikdy nebyli Romové na delší dobu přijati do společnosti jako její právoplatní jedinci. A tak nemohlo plně dojít ke vzájemné interakci mezi členy jednotlivých skupin a poznání a přijetí jejich různých hodnot.

Fakt, že romské skupiny žily po dlouhá staletí spíše izolovány od společnosti, vedlo k tomu, že se mnohem více semkly a více dodržovaly vlastní pravidla a zvyklosti, na které kladly a často ještě dnes kladou větší důraz než na pravidla a zákony většinové společnosti.<sup>79</sup> Což je ještě více odlišuje a oddaluje od ostatních. Propast mezi touto menšinou a majoritní společností se stále jen zvětšuje a celá situace vypadá jako začarovaný kruh. Čím více se romské skupiny odlišují, tím více je společnost ostrakizuje a čím více se nacházejí mimo společenství, tím více se separují, uzavírají před světem a vytvářejí si vlastní zvyklosti a

---

<sup>77</sup> Kolektiv autorů. *Romové = O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999, s. 39.

<sup>78</sup> Srov. STEWART, M. *Čas Cikánů*. Brno: Barrister & Principal: Univerzita Palackého, 2005, s. 27.

<sup>79</sup> Srov. Kolektiv autorů. *Romové = O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999, s. 44.

pravidla. A díky tomu, že se pokusíme pochopit, jak některé romské skupiny vnímají svět kolem nás, jakým způsobem žijí a pracují, jak a proč si utvářejí zvyky a hodnoty, díky tomu snad lépe porozumíme jejich chování v určitých chvílích, a budeme schopni citlivěji vnímat jejich situaci.

### 3.1) Vztahy a rodina

Jedním z nejdůležitějších prvků v životě mnohých romských skupin je rodina. Není to rodina, jakou známe dnes, kterou tvoří rodiče a děti. Tradiční romská rodina je velmi široká a zahrnuje mnoho lidí včetně strýců, tetiček, prarodičů a dalších členů. Rodinné vazby tvoří v komunitě hlavní síť sociálních vztahů. A vzhledem k tomu, že většinová společnost romské skupiny nepřijímala, nebo je odsunula na okraj, vytvořily si tradice, zvyky a příkazy pro chování, které se nakonec staly tím hlavním prvkem, které jejich chování ovlivňuje. Díky uzavřenosti ze strany většinové společnosti se i Romové více stáhli a semkli se, a právě z toho vychází jejich soudržnost. V romské rodině má většinou hlavní slovo muž, který odpovídá za chování ženy i dětí. Romové si velmi váží starých lidí, protože si jsou vědomi jejich znalostí a zkušeností získaných během života. Starší ženy proto někdy radí v rodinných záležitostech, nebo se zabývají léčením, bylinami či magií. Mladší ženy jsou podřízeny svým otcům, později svým mužům. Povinností ženy je péče o rodinu. Pokud žena pracuje, tak většinou pomáhá svému muži, nebo věští z dlaní či z karet budoucnost.<sup>80</sup> Toto pojetí rodiny se v mnoha romských rodinách vyskytovalo především v minulosti a dnes se od něj již upouští, ale některé prvky tohoto pojetí se přechovaly až do dnešní doby a můžeme je v běžném životě některých Romů spatřovat, i když se způsob jejich života již změnil.

Velmi důležitou součástí byly pro romské skupiny samozřejmě děti. „Děti byly bohatstvím rodiny – nejsou děti, není štěstí. Říkalo se, že když měla žena dvě nebo tři děti, že to ještě není žádná matka.“<sup>81</sup> V rodinách se tedy rodilo mnoho dětí, proto byly vždy vedené k samostatnosti a pomáhaly matce jak při výchově sourozenců, tak při vedení domácnosti. Pokud byl nějaký pár neplodný, dávalo se to za vinu ženě, a také to byla jedna z mála možností, kdy mohl muž ženu opustit. Protože manželství chápou Romové jako svazek, který je závazný

---

<sup>80</sup> Srov. Kolektiv autorů. *Romové = O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999, s. 53.

<sup>81</sup> Kolektiv autorů. *Romové = O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999, s. 53.

až do smrti.<sup>82</sup> Tato soudržnost rodin a rodů byla nezbytná a muselo k ní dojít, neboť člověk potřebuje být součástí nějakého společenství. A vzhledem k tomu, že je většinová společnost nepřijímala a perzekuovala, musely si romské skupiny vytvořit své vlastní společenství, s vlastními tradicemi a hodnotami. Z velké části se různé zvyky a návyky dědily po generace, ale tím, že se Romové nemohli plně začlenit do společnosti, nedocházelo k asimilaci a poznávání odlišné kultury. Většinová společnost se vymezovala vůči Romům a Romové se semkli do svých vlastních společenství a rozvíjeli své vlastní zákony a zvyky nezávisle na většinové společnosti. Tak začala vznikat čím dál větší propast mezi hodnotami a zákony romských skupin a ostatních lidí ve společnosti. A čím déle trvala separace Romů od společnosti, tím obtížnější byly snahy o jejich začlenění.

### 3.2) Zaměstnání a tradiční řemesla

Mnozí Romové byli v minulosti vyhlášení svými tradičními řemesly, které ovládali a provozovali, avšak v důsledku industrializace o svá povolání přišli, a ne všichni z nich se dokázali přizpůsobit novým podmínkám a typům zaměstnání. Nejběžnějším povoláním Romů bylo kovářství anebo podobné činnosti zahrnující zpracovávání kovů. Další velkou skupinu tvořili hudebníci, kteří hrávali na slavnostech či svatbách. Mezi další typická řemesla, kterými se Romové živili, patří například kotlařství, to je řemeslo, ve kterém se vyráběly kotle, kotlíky, pánve a podobné kovové věci do domácnosti. Někteří Romové byli zvonkaři, ti vyráběli zvonky a zvonce, ale i toto řemeslo v minulém století zaniklo. Jako korytáři vyráběli Romové koryta, mísy, vařečky i naběračky ze dřeva. Mezi další řemesla, která Romové provozovali, patřilo košíkářství, výroba košťat či výroba valků, což jsou nepálené cihly. Romové také dokázali vyrábět různé hudební nástroje.<sup>83</sup> „Důležitou součástí tradiční obživy Romů byla i řemesla spojená se zpracováním materiálů organického původu. Mezi výrobky těchto řemesel patřily a patří koryta, vahany, pletené košíky z proutí a loubků, opálky či ošatky ze slámy.“<sup>84</sup>

---

<sup>82</sup> Srov. Kolektiv autorů. *Romové = O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999, s. 54-55.

<sup>83</sup> Srov. Kolektiv autorů. *Romové = O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999, s. 47-50.

<sup>84</sup> Tradiční řemesla Romů. [online]. [cit. 10. 8. 2016]. Dostupné na: WWW: <http://www.muzeumnj.cz/muzeum-a-pametni-sin-sigmunda-freuda-v-pribore/aktualni-akce-5/tradicni-remesla-romu-1.html>

Bohužel většina tradičních řemesel zanikla a byla nahrazena továrnami a velkovýrobnami, takže mnoho lidí přišlo o práci, která se dědila po mnoho generací. Z mistrů kovářů a jim podobným se tak stali jen nekvalifikovaní dělníci ve velkých firmách. Původní řemesla ovládá dnes již jen malé množství lidí.<sup>85</sup>

Ale i řemesla, kterými se Romové živil dříve, jsou jen řemesla, kterým se museli naučit, když je většinová společnost odmítla přijmout a dovolit jim pracovat mezi nimi jako sobě rovným. Jak už bylo dříve zmíněno, romské skupiny dostávaly spoustu zakázů, co nemohou dělat. A tak jim nezbývalo nic jiného, než se živit různými řemesly, se kterými mohly putovat po vesnicích či je provozovat na okraji společnosti. Takže i ke svým takzvaně tradičním řemeslům byly v podstatě přinuceni společností. A ve chvíli, kdy přišla industrializace, jim ta samá společnost, která je dohnala k určitým řemeslům a kvůli které se nemohli naučit nic jiného, vzala i to jediné co uměli. To vedlo k nezaměstnanosti a k označení romských skupin jako těch, co nic neumějí a jsou podřadní. A to byl další z mnoha důvodů, které si lidé našli, aby Romy použili jako obětní beránky, když to společnost zrovna potřebuje. Romské skupiny žijí už po staletí mezi námi, ale i přesto se stále v mnohém odlišují, tím že jim přizpůsobení bylo po dlouhá desetiletí odpíráno, už se nikdo nezabývá. Takže je možné je zvolit za obětní beránky, protože jsou jedni z nás a přitom natolik odlišní, abychom je mohli mezi ostatními rozpoznat a obětovat pro dobro společnosti.

### 3.4) Způsoby bydlení

Popsání způsobu života a bydlení je zde důležité, vzhledem k tomu, že to poukazuje na způsob života, kulturní vyspělost, společenské postavení i hodnoty jak jedinců, tak i celé komunity. Různá obydlí romských skupin v historii můžeme rozdělit na dva druhy, obydlí těch Romů, kteří se usazovali a žili většinou na okrajích obcí, a obydlí kočovných Romů. Způsob života kočovných romských příbuzenských skupin je velmi specifický, většinu času strávily na cestách a spaly v přenosných stanech nebo maringotkách tažených koňmi. Uvnitř spaly jen děti, ženy či starci, ostatní spali pod vozem nebo u ohně, popřípadě si z větví a plachet vyrobili přístřešek. Uvnitř maringotky obvykle bývala menší kamna na vaření, obrázky rodiny a svatých a podobné maličkosti sloužící k zútulnění. Maringotky byly nezřídka kdy pomalované a

---

<sup>85</sup> Srov. Kolektiv autorů. *Romové = O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999, s. 47.

vzdobené. Takto žili někteří Romové až do roku 1959, kdy byl u nás tento způsob života zakázán na základě zákonů tehdejší společnosti.<sup>86</sup> Ať už romské skupiny žily na okraji společnosti nebo kočovaly a žily v maringotkách, ani v jednom případě to nebyla jejich svobodná volba. Díky mnohým zákazům a příkazům neměli Romové na výběr. V závislosti na době a místě se vydávali zákazy o usídlení Romů na různých území, ale hned zase vydali omezení pohybu Romů. Takže Romové v podstatě nemohli ani kočovat ani se usadit a všude byli nechtění. Takže jejich způsob života je obdivuhodnou ukázkou toho, jak je člověk schopný se přizpůsobit v podstatě jakémukoli prostředí.

Zatímco kočovní Romové žili převážně v maringotkách a na cestách, Romové, kteří se trvale usadili, již měli trvalá různorodá obydlí. Jak jsme již zmiňovali v předchozí kapitole, Romové se na našem území začínají usazovat od dob Marie Terezie. Tito Romové žili v české společnosti a snažili se více či méně začlenit, důležitým prvkem je zaměstnání, které je živí a dovoluje jim setrvávat na jednom místě. Nejlépe byli přijati například hudebníci a kováři, protože jejich řemesla lidé oceňovali a využívali. Tito Romové žili velmi podobně jako ostatní obyvatelé obcí.<sup>87</sup>

Avšak většina takto usazených Romů na našem území zahynula ve 2. světové válce a k nám přišli Romové převážně ze Slovenska. Tito Romové většinou nebyli zvyklí žít v obcích, na Slovensku žili převážně v tzv. „cikánských osadách“, kde tvořili poměrně uzavřenou komunitu, která často neměla žádné vazby na většinovou společnost. Nejčastěji tam žili v domkách bez podlahy, měli jednu, nanejvýš dvě místnosti. Domky byly většinou z hlíny, slámy, dřeva a kamení, podle toho, co se v okolí nacházelo. Vybavení bylo skromné, ale nechyběla zde bohatá výzdoba, kterou tvořily obrázky rodiny a svatých.<sup>88</sup>

I v dnešní době se způsob bydlení většiny romských skupin liší, je tomu především proto, že na naše území přišli tito Romové poměrně nedávno z podmínek, které se zcela lišily, a tak se s touto novou situací neumějí zcela vypořádat. Dnes žijí Romové převážně v městských bytech, a zásadní faktor, který ovlivňuje jejich integraci je umístění těchto bytů. Problém nastává, pokud se společnost snaží Romy odstrčit na okraj měst, což je poměrně časté.

---

<sup>86</sup> Srov. Kolektiv autorů. *Romové = O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999, s. 39.

<sup>87</sup> Srov. Kolektiv autorů. *Romové = O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999, s. 40.

<sup>88</sup> Srov. Kolektiv autorů. *Romové = O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999, s. 40-42.



Romové jsou tak ubytováni v bytech mimo města nebo na jejich okrajích, kde nedochází ke kontaktu s většinovou společností. Navíc byty již mají jasně dané místnosti, kde je menší kuchyně, ložnice, dětský pokoj a podobné místnosti, na které však Romové nejsou zvyklí, chybí jim jedna velká místnost, která byla základem pro jejich rodinný život a kde byli zvyklí žít.<sup>89</sup>

## Shrnutí

Jak jsme již uvedli, romské skupiny se od většinové společnosti lišily více či méně v podstatě ve všech oblastech života a kultury. Důležité bylo rozdílné pojmání rodiny a jiné hodnoty, a typická romská zaměstnání. Jinak romské fajty bydlely i pohlížely na okolní svět, avšak nesmíme zapomínat, že nehovoříme o jednolitě homogenní skupině a rozdíly tedy najdeme i mezi jednotlivými romskými skupinami. Nicméně ve chvílích, kdy společnost potřebovala pro usměrnění násilí, které se v ní pravidelně stupňovalo, najít obětního beránka, byly romské skupiny skvělými kandidáty. Byli součástí společnosti natolik, aby je bylo možné obětovat? Ano. A byli něčím odlišní, na základě čeho by je společnost mohla odsoudit a perzekuovat? Opět ano. A tak byli Romové zavlčeni do nekonečného kruhu perzekucí. I nadále jsou vyřazováni ze společenského života a odstrkováni na okraje měst a obcí, kam vždy, když je potřeba, společnost „sáhne“ pro obětního beránka. Avšak nejkrušnější a nejhorší období pro romské skupiny byla jednoznačně doba během druhé světové války. Je až neuvěřitelné, jak strašně bylo zacházeno s lidskými bytostmi a kolik jich bylo vyvražděno. V následující kapitole se pokusíme popsat a vysvětlit, co konkrétně se s Romy během druhé světové války dělo a proč tomu tak bylo z hlediska mimetické teorie kultury.

---

<sup>89</sup> Srov. Kolektiv autorů. *Romové = O Roma: tradice a současnost*. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999, s. 42.

## 4.) Romové během druhé světové války

Situace mezi válkami, ani během nich, není pro nikoho snadná, lidé mají málo jídla i prostředků k udržování dobré životní úrovně. Jsou nešťastní, vystrašení a hrozí všeobecná panika a vzpoury proti stávajícímu režimu. Lidé se potřebují cítit součástí nějakého většího celku, protože jim to dodává pocit bezpečí. A nacisté se rozhodli zvolit jako obětní beránky, které budou perzekuovat a zabíjet, určité menšiny, kterými byli především Židé a Romové. Většina společnosti, které se to nijak zvlášť v osobním životě netýkalo, se často snadno přizpůsobila této myšlence a spojila se proti těmto menšinám. Ze strachu o vlastní bezpečí způsobovali bolest druhým, a i když se někdo na neštěstí romských skupin a Židů přímo nepodílel, přinejmenším s tím většinou nic nedělal, nijak jim nepomohl a jen přihlížel, nebo je přehlížel.

Nacisté zvolili jako obětní beránky především Židy a Romy, skupiny lidí, které byly dlouhá staletí součástí společnosti, i když byly často na jejím okraji. Byli dokonalými kandidáty na obětní beránky, neboť mohli být snadno rozpoznatelní – Židé museli chodit označení žlutou hvězdou a nacisté vydali soupis znaků, podle nichž lze poznat Roma na základě fyzických znaků. Většina ostatních lidí se jich stranila, aby se sami nedostali do potíží, a téměř okamžitě a bez problémů přijali perzekuční opatření proti zmíněným minoritám jako samozřejmost. Poměrně rychle došlo ke ztotožnění se s názorem, že Romové jsou špatní a zaslouží si být vyloučeni ze společnosti, a tak tomuto šílenému systému dokonce začali mnozí napomáhat. Ze strachu o vlastní bezpečí a kvůli pocitu sounáležitosti začali lidé utiskovat ty, kteří kdysi bývali jejich sousedy. Vzhledem k tomu, že „za německé okupace zahynulo asi 5,4 milionu Židů“<sup>90</sup>, se téměř všichni zabývají především perzekucí Židů, avšak my se chceme zaměřit především na perzekuci Romů, která bývá často opomíjená.

---

<sup>90</sup> SNYDER, T. *Krvavé země*. Praha: Paseka s.r.o. a Prostor, 2013, s. 250.

## 4.1) Perzekuce Romů během druhé světové války

Při vymezení slova genocida, je mnoho nejednoznačných výkladů a podmínek pro pojmy jako je masové zabíjení či skupinové vyhlazení.<sup>91</sup> Avšak vyhlazování Židů a Romů během druhé světové války proběhlo v takové míře, že není nejmenších pochyb o tom, že se o genocidu skutečně jednalo.

Německá vojska obsadila Čechy a Moravu v březnu roku 1939 a poté byla tato oblast prohlášena za německý protektorát. Od roku 1942 do roku 1943 zde bylo 5830 osob prohlášeno za „Cikány“ a drtivá většina z nich se nevyhnula deportaci do Osvětimi. Někteří z nich byli před deportací do Osvětimi posláni nejprve do koncentračních táborů v Čechách, které byly vyhrazeny speciálně pro Romy. Ty byly dva – v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu. Zemřely zde stovky Romů, ti zbylí byli posláni do Osvětimi.<sup>92</sup> Těmto táborům se budeme podrobněji věnovat dále.

„Dne 30. listopadu 1939 vydalo protektorátní ministerstvo vnitra dokument, podle něhož se museli všichni Romové, a to do dvou měsíců, trvale usadit a zanechat kočovného způsobu života. Ti, kteří neuposlechli toto nařízení, měli být okamžitě odvezeni do tzv. kárných pracovních táborů (...) Na základě soupisu policie zjistila, že v roce 1940 žilo v Protektorátu Čechy a Morava 36 696 Romů, kteří měli v Ústředí pro evidenci potulných Cikánů své daktyloskopické karty a dále 36 313 Romů, kteří byli držiteli tzv. cikánských legitimací.“<sup>93</sup> Dohromady bylo tedy na našem území evidováno více než 73 000 Romů.

Nacisté zavedli politiku, která rozdělovala populaci na základě ras na nadřazené a méněcenné. Oni sami rozhodovali o tom, kdo bude perzekuován a jaká rasa je naopak čistá. Samozřejmě svou vlastní rasu považovali za nejlepší a Romové, Sintové, Židé a další skupiny lidí se stali utiskovanými a perzekuovanými. Nacisté potřebovali tyto minority vyčlenit ze společnosti a poté je zcela vyhladit. „Prvním krokem na cestě k systematické právní zvlášti byly „norimberské zákony“. Politiku segregace podporovaly cílené kampaně v tisku, jež připravily půdu ke „konečnému řešení“.“<sup>94</sup> Norimberské zákony byly právní normy, které znesnadňovaly život především Židům a Romům. „Zákon o říšském občanství“ říkal, že občanem je jen ten,

---

<sup>91</sup> Srov. CORDELL, K.; WOLFF, S. (edit.). *Routledge Handbook of Ethnic Conflict*. 1. pub. Great Britan: CPI Antony Rowe, 2011, s. 122.

<sup>92</sup> Srov. ROSE, R. *Nacistická genocida Sintů a Romů*. Praha: Argo, 2009, s. 110.

<sup>93</sup> MIKO, V. *Skvrna Evropy*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 13-16.

<sup>94</sup> ROSE, R. *Nacistická genocida Sintů a Romů*. Praha: Argo, 2009, s. 22.

kdo má německou krev nebo krev příbuznou té německé. Ostatní obyvatelé nebyli považováni za občany, ale za státní příslušníky, kteří nemají žádná politická práva. „Zákon na ochranu německé krve“ byl zákon, který zakazoval sňatky mezi Němci a Židy či Romy, aby nedošlo k míchání německé krve s „nečistými“ skupinami lidí. Přijetí těchto zákonů byl jen předstupeň k tomu, co se teprve chystalo, neboť cílem byla fyzická likvidace jak Židů, tak i Romů.<sup>95</sup> Nějaká omezení byla vydána pro všechny obce, ale často se stávalo, že různá další opatření vydávala jednotlivá města z vlastní iniciativy. A tak se začaly objevovat i takové nápisy, které romským dětem zakazovaly vstup na hřiště anebo lavičky určené pouze pro árijce. Romové se museli vzdát svých živností a platily pro ně stejné zákazy, jaké byly dány i Židům. Téměř všechny romské děti byly vyloučeny ze škol, některé mohly navštěvovat speciální třídy pro Romy, avšak i tyto děti, stejně jako všichni ostatní byly nakonec deportovány do koncentračních táborů, kde drtivá většina z nich zemřela.<sup>96</sup> 13. 11. 1939 píše správa říšské župy vídeňské v dopise říšskému komisaři pro znovusjednocení Rakouska s Říší následující: „... Není možné, aby těmto vyvrhelům byla k dispozici jediná škola, jediný školní dvorek.“<sup>97</sup> Vše výše zmíněné jasně ukazuje, jak se lidé snažili odůvodnit jejich zvolení, jakožto obětních beránků. Aby se Romové postupně čím dál více oddělili od společenského života, zakázali jim chodit na hřiště, do škol, prací, různých institucí atp. Tím se posílilo všeobecné vnímání toho, že Romové nejsou jedni z nás a musí dojít k jejich separaci či úplnému odstranění. Přestože jim původně bylo zakázáno účastnit se společenského života, postupem času jsou vnímáni jako ti divní, co se na společenském životě nijak nepodílí. Navíc jsou vnímáni jako nebezpeční pro své okolí, ať už díky propagandě toho, že to jsou kriminální živlové, anebo zkrátka jen proto, že je nebezpečné stýkat se s Romy, neboť s nimi nikdo nechce být spojován, aby je nepotkal stejný osud.

Dr. Karl Hannemann v Časopise Spolku německých nacionálně socialistických lékařů v srpnu roku 1938 uvedl, že: „Krysy, štěnice a blechy jsou také přírodními úkazy stejně jako Židé a Cikáni... Veškerý život je boj. Proto musíme všechny tyto škůdce pozvolna biologicky eliminovat.“<sup>98</sup> Zde je dokonce patrné, že výše zmíněný doktor, nepovažuje Romy za mnoho přínosnější než je obtížný hmyz. To vše jen proto, aby opodstatnil chování nacistů a přiměl ke

---

<sup>95</sup> Srov. ROMEA. *Před tři čtvrtě stoletím byly přijaty norimberské zákony, svastika se dostala na státní vlajku Německa*. [online]. [cit. 2017-21-2]. Dostupné na: WWW: <http://www.romea.cz/cz/zpravy/pred-tri-ctvrte-stoletim-byly-prijaty-norimberske-zakony-svastika-se-dostala-na-statni-vlajku-nemecka>

<sup>96</sup> Srov. ROSE, R. *Nacistická genocida Sintů a Romů*. Praha: Argo, 2009, s. 46-54.

<sup>97</sup> ROSE, R. *Nacistická genocida Sintů a Romů*. Praha: Argo, 2009, s. 54.

<sup>98</sup> ROSE, R. *Nacistická genocida Sintů a Romů*. Praha: Argo, 2009, s. 24.

stejnému vnímání i zbytek lidí. A právě označování nelidských znaků na Romech a poukazování na to, že to v podstatě ani nejsou lidé, vede k tomu, že je na nich pácháno násilí a ostatní lidé z toho nemají ani výčitky svědomí, protože jde přece „jen“ o Romy.

„Cílem nacistické vyhlazovací politiky byla fyzická likvidace všech příslušníků menšiny, od kojenců až po starce. Statisíce Sintů a Romů v nacisty ovládané Evropě padly za obět holokaustu – zločinu, jenž se vzpírá jakémukoli historickému srovnání a ve svém rozsahu je dodnes stěží představitelný.“<sup>99</sup> Je šokující, jak silný musí být mechanismus obětního beránka, když jsou po statisících vyvražďováni nevinní lidé včetně dětí a většina lidí se s tím nesnažila vůbec nic dělat, ba naopak, jsou zaznamenány i případy, kdy sami Češi během 2. světové války Romy utlačovali a týrali. Téměř nikdo se nezabýval lidskými právy a lidskou důstojností, tím co je správné a co špatné. To, že jsou Romové zlo, které je nutné eliminovat, většina společnosti vnímala jako fakt, nebo alespoň téměř nikomu nestáli za to, aby je bránil a hájil.

„Genocida českých a moravských Romů proběhla v absolutní konsekvenci. Považuje se za nejdůsledněji provedené vyhlazení v období 2. světové války vzhledem k počtu Romů tehdy žijících na okupovaných zemích a zavražděných v koncentračních táborech.“<sup>100</sup> A přesto se o genocidě Romů mnoho nemluví, když se hovoří o obětech 2. světové války, jde v drtivé většině o Židy, kterých bylo zabito sice mnohem více, ale také jich více válku přežilo. Procentuálně bylo vyvražďeno za 2. světové války mnohem více Romů, avšak lidé to nemají potřebu příliš zdůrazňovat, neboť, nehledě na to, co všechno se stalo, Romové jsou stále vnímáni jako ti méně důležití či obtížní.

## 4.2) Koncentrační tábory pro Romy

„Na příkaz Horsta Böhmeho, generálního velitele neuniformované protektorátní policie, začalo v červenci 1942 české četnictvo koncentrovat Romy do táborů v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu.“<sup>101</sup> V Letech u Písku byl postaven tábor pro dělníky, kteří v roce 1940 pracovali na stavbě silnice, poté se z tohoto tábora stal kárný pracovní tábor a od 1. 1. 1942 se stal táborem sběrným. Nakonec, na základě „výnosu o potírání tzv. cikánského zlořádu“<sup>102</sup>

---

<sup>99</sup> ROSE, R. *Nacistická genocida Sintů a Romů*. Praha: Argo, 2009, s. 12.

<sup>100</sup> MIKO, V. *Skvrna Evropy*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 11.

<sup>101</sup> MIKO, V. *Skvrna Evropy*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 16.

<sup>102</sup> HANZLÍKOVÁ, R. *Lety: život za plotem*. Nymburk: Vega-L, 2010, s. 4.

se tento tábor stává vězením pro „cikány, cikánské míšence a osoby žijící po cikánsku“<sup>103</sup>. Oficiální název tohoto místa od té doby zní cikánský tábor.<sup>104</sup>

Původní záměr těchto táborů byl „vychovat Cikány, cikánské míšence a osoby potulující se po cikánském způsobu k práci, pořádku a kázní“<sup>105</sup>. Kdokoli byl takto označen, musel se dostavit do příslušného tábora nebo byl do tábora dopraven transportem. Na území Čech byl tábor pro Romy v Letech u Písku, na území Moravy v Hodoníně u Kunštátu.<sup>106</sup>

2. srpna 1942 vystoupilo z vlaku v Milovicích 66 Romů a pod dohledem četníků se vydali do Letů. Mezi nimi byly i ženy a děti, nikdo z nich nechápal, co přesně se děje a kam je odvádějí. Tato skupina nebyla první ani poslední. Místo vysvětlení zaznělo pouhé: „Odevzdat věci, svléknout a rozdělit se! Potom vás prohlédne doktor.“<sup>107</sup> Romové byli umístěni do dřevěných buněk, přičemž maximální kapacitu těchto ubikací dalece přesahovali. Například tam, kde bylo místo pro 4-6 osob, umístili 10 i více Romů. A do větší budovy pro 80 lidí umístili 260 dětí. Tyto domky stály na holé zemi, takže v zimních měsících zde bylo velice chladno. Romové museli vstávat v 5 hodin ráno a děti v 6 hodin. K snídani dostali kávu a suchý chleba, k obědu řídkou polévku a poté brambory, ve kterých byl přimíchaný salát nebo mrkev. Večer dostali opět polévku jako v poledne. Někteří vězni měli dokonce takový hlad, že z mísy určené pro prasata jedli slupky od brambor. Večerka byla ve 20:00, pracovalo se 10 hodin denně a to i ti nemocní.<sup>108</sup>

Tento tábor, stejně jako i tábor v Hodoníně u Kunštátu, byl místem, kde nebylo prvotním cílem lidi zabíjet a popravovat, ale v důsledku zanedbání hygienických a životních podmínek a nedostatku stravy docházelo k mnoha smrtelným onemocněním, lidé umírali pomalu a ti, kteří nezemřeli zde, byli nakonec stejně převezeni do vyhlazovacího tábora. Jen těžko můžeme říct, co je horší. Z těchto táborů přežila jen hrstka lidí, kteří mohou o hrůzách zde prožitých vyprávět.

---

<sup>103</sup> HANZLÍKOVÁ, R. *Lety: život za plotem*. Nymburk: Vega-L, 2010, s. 4.

<sup>104</sup> Srov. HANZLÍKOVÁ, R. *Lety: život za plotem*. Nymburk: Vega-L, 2010, s. 3-4.

<sup>105</sup> LHOTKA, Petr (Museum der Roma-Kultur). *PROTEKTORÁTNÍ CIKÁNSKÉ TÁBORY*. [online]. [cit. 2017-10-2]. Dostupné na: WWW: <http://www.holocaust.cz/dejiny/pronasledovani-a-genocida-romu/pronasledovani-a-genocida-romu-v-ceskych-zemich/protektoratni-cikanske-tabory/>

<sup>106</sup> Srov. LHOTKA, Petr (Museum der Roma-Kultur). *PROTEKTORÁTNÍ CIKÁNSKÉ TÁBORY*. [online]. [cit. 2017-10-2]. Dostupné na: WWW: <http://www.holocaust.cz/dejiny/pronasledovani-a-genocida-romu/pronasledovani-a-genocida-romu-v-ceskych-zemich/protektoratni-cikanske-tabory/>

<sup>107</sup> HANZLÍKOVÁ, R. *Lety: život za plotem*. Nymburk: Vega-L, 2010, s. 3.

<sup>108</sup> Srov. HANZLÍKOVÁ, R. *Lety: život za plotem*. Nymburk: Vega-L, 2010, s. 4-8.

V letském táboře byla pouze jedna studna, která všem lidem nestačila, dokonce se musela voda i dovážet, takže není divu, že vězňům nebyla poskytnuta možnost se pravidelně mýt. To však brzy vedlo k mnoha nemocem a infekcím. Velitel tábora zcela podcenil situaci a ve svých hlášeních uváděl, že zdravotní stav vězňů je v pořádku a žádná epidemie nehrozí. Ale již v prosinci, kdy v táboře bylo umístěno 966 vězňů, se uvádí, že polovina z nich byla nemocná. V táboře se vyskytovalo běžné nachlazení, ale i chřipky, angíny, zápaly plic i břišní tyfus, který se rychle přenášel na ostatní. Během prosince se z nákazy stala epidemie a hlášení vypadala následovně: „Dnes je tělesný stav cikánek tak špatný, že nelze nalézt na praní a čištění schopné ženy.“<sup>109</sup> Nebo „Mnozí vězni se nacházejí v natolik žalostném stavu, že je nutno považovat je za beznadějný. Jejich skonu se již nedá zabránit.“<sup>110</sup> A až v této chvíli se rozhodl velitel tábora Janovský nahlásit situaci zřizovateli tábora. Ten ho z funkce okamžitě odvolal za zanedbání povinností.<sup>111</sup>

Při ukládání mrtvých nemohli být přítomni ani příbuzní. Kdo se pokusil utéct, byl zastřelen, kdo po večerce nebyl ve své ubikaci a nezareagoval na první zavolání, byl zastřelen. Taktéž kdo neuposlechl rozkazy dozorců, byl zastřelen. Romové byli striktně rozděleni do třech skupin, jednu tvořili muži a chlapci, kterým bylo více než 14 let, další skupinou byly ženy a dívky nad 12 let a poslední skupinou byly děti. Fakt, že i děti byly odděleny od svých rodin a ubytovány samostatně ukazuje, jak krutě bylo s Romy jednáno. Dokonce i na tak strašném místě, jako byl vyhlazovací tábor v Osvětimi, mohly zůstat děti se svými matkami.<sup>112</sup>

Koncentrační tábor v Hodoníně u Kunštátu tvořily tři dřevěné baráky pro vězně a čtyř menších staveb, ve kterých byla kuchyně, ošetrovna, kanceláře a hospodářské objekty. Vězňové byly ubytováni ve starých budovách, do kterých zatékalo, zpočátku v táboře nebyla ani kanalizace a elektrické osvětlení. I v tomto táboře byli muži, ženy a dokonce i děti rozděleni a byli umístěni zvlášť. Kapacita tábora byla brzy přesažena a nově příchozí museli zůstat ve stanech. Proto se narychlo přistavovaly další baráky, s přesaženou kapacitou tábora se však také mnohem rychleji šířily různé nemoci. Lidé umírali nejen na zákeřné nemoci, vzhledem k zanedbání hygienických podmínek a nedostatečné lékařské péči, ale také kvůli krutým

---

<sup>109</sup> HANZLÍKOVÁ, R. *Lety: život za plotem*. Nymburk: Vega-L, 2010, s. 10.

<sup>110</sup> HANZLÍKOVÁ, R. *Lety: život za plotem*. Nymburk: Vega-L, 2010, s. 10.

<sup>111</sup> Srov. HANZLÍKOVÁ, R. *Lety: život za plotem*. Nymburk: Vega-L, 2010, s. 10-11.

<sup>112</sup> Srov. MIKO, V. *Skvrna Evropy*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 16.

četníkům, kteří je měli na starost.<sup>113</sup> „Opatření v táboře se vykonávala s takovou razancí, že se záhy začalo na veřejnosti proslýchat o nelidském zacházení s vězni: jedna Romka prý dokonce při mučení a bití zemřela a jeden Rom měl být roztrhán služebním psem.“<sup>114</sup>

V prosinci roku 1942 byli Romové nacistickou vládou postaveni na stejnou úroveň jako Židé, a v ten samý rok začali být Romové, na příkaz Heindricha Himmlera, deportováni do vyhlazovacího tábora v Osvětimi. Od té doby začaly probíhat transporty Romů ve velkém, jednalo se především o transporty rovnou do Osvětimi.<sup>115</sup> „Když Himmler 16. prosince 1942 nařídil deportaci sintských a romských rodin do Osvětimi, završil se tím proces likvidace občanských práv a dehumanizace, který započal s příchodem nacistů k moci.“<sup>116</sup> Avšak je nutno uvést, že nelidsky a hrubě se nechovali pouze nacisté, což vyplývá mimo jiné i z následující citace: „Tábor byl postaven za velmi aktivní iniciativy českého četnictva, proto také byl obsazen výhradně českým personálem včetně dozorců, kteří spolu s velitelem Janovským prosluli svou krutostí.“<sup>117</sup> Romský vězeň s iniciály V. R., který tímto táborem prošel v době, když mu bylo dvanáct let, popsal přístup českých četníků takto: „Pamatuju si velitele tábora, byl to kapitán policie. Byl to darebák, parchant. Ne, nepamatuju si jeho jméno, ale on a ti dozorci byli všichni parchanti. Nebyli tam žádní Němci, jenom tihle čeští parchanti.“<sup>118</sup>

Je skutečně zážející, že i Češi se během války byli schopni ke svým spoluobčanům chovat s takovou dávkou nenávisti a nelidskosti. V těchto táborech se nenacházeli žádní Němci, ani na tábory nedohlíželi, to co se zde dělo, byla z veliké části iniciativa samotných Čechů. Tito krutí dozorci se pravděpodobně stali součástí mimetického mechanismu, kdy oni sami toužili po bezpečí ve své okupované zemi a po místu k životu jako takovém. Avšak vzhledem k tomu, že se nacházeli ve stejném společenském prostoru jako Němci, kteří o tento prostor stáli také, došlo k vnitřnímu zprostředkování, vznikla rivalita, při níž se protivníci natolik napodobovali, že byli nakonec úplně stejní. To znamená, že již došlo k dvojníckému vztahu, jak popisuje ve své teorii René Girard, a v praxi to znamenalo, že i čeští četníci, kteří původně neměli žádný zájem na týrání romských rodin, se nyní již natolik podobají nacistům, že jednájí stejně jako oni, i když vůbec nemusí. Svou nenávist, zlost, strach a vztek musí někam

---

<sup>113</sup> Srov. NEČAS, C. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740-1945)*. Brno: Matice moravská, 2005, s. 265-266.

<sup>114</sup> NEČAS, C. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740-1945)*. Brno: Matice moravská, 2005, s. 268.

<sup>115</sup> Srov. MIKO, V. *Skvřna Evropy*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 16-17.

<sup>116</sup> ROSE, R. *Nacistická genocida Sintů a Romů*. Praha: Argo, 2009, s. 8.

<sup>117</sup> MIKO, V. *Skvřna Evropy*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 17.

<sup>118</sup> HANZLÍKOVÁ, R. *Lety: život za plotem*. Nymburk: Vega-L, 2010, s. 6.



nasměrovat, aby nedošlo k chaosu a války všech proti všem, a právě k tomu jim posloužili Romové v koncentračních táborech. O to snáz se z nich stali obětní beránci, že s nimi jako s lidmi nebylo zacházeno. Jednali s nimi téměř jako s nějakým dobytčím, nahnali je tam, anebo zpátky, podle toho, jak se jim zachtělo, popravovali je při sebemenším přestupku, vše, co je spojovalo s jejich dřívějšími životy, jim bylo odebráno. Díky tomu všemu se čeští četníci nemuseli tolik zabývat svým svědomím, navíc se tak chovali všichni, tak proč by se jeden nebo dva četníci chovali jinak. Všichni se toho účastní, a tak za to nikdo nemusí nést odpovědnost. A cyklus obětního mechanismu pokračuje dál.

Avšak to nejhorší na Romů v letském táboře teprve čekalo. Od února 1943 bylo vydáno rozhodnutí, že po uzdravení v nemocnici se Romové již nemají vracet do letského tábora, ale rovnou je posílali do Klatov, kdy byli zabiti. I ostatní vězně postupně přemísťovali do vyhlazovacích táborů. Všechny pokusy o útěk se nyní trestaly okamžitou smrtí. V březnu bylo z Letů přemístěno 20 vězňů do tábora Auschwitz. Přičemž nejmladší z nich byl jen dvouletý chlapec. Takto postupně odváželi i ostatní Romů z Letů do Auschwitz-Birkenau, celkem jich bylo 540. V táboře v Letech u Písku zůstalo pouze 200 vězňů. Jednalo se o ty, kteří měli štěstí, anebo byli v táboře pod označením „necikán žijící po cikánsku“. 27. 5. 1943 odešlo z tábora 168 přeživších.<sup>119</sup> „Posledních patnáct mělo jediný úkol. Všechny dřevěné ubikace spálit, spáleniště zahrnout hlínou, celou plochu posypat vápnem a zapomenout.“<sup>120</sup>

## Shrnutí

Před vypuknutím druhé světové války žilo na našem území 6500 Romů, a až na pouhých 300, kteří byli výjimkou, byli všichni ostatní násilně soustředováni v pracovních a koncentračních táborech. Z těchto táborů se po válce vrátilo pouhých 583 osob, nikdo další toto temné období nepřežil.<sup>121</sup> Nehledě na to, že „většina moravských Romů byla před válkou začleněna do společnosti: žili usazeně, pracovali, děti chodily do školy.“<sup>122</sup>

Koncentračním táborem v Hodoníně u Kunštátu prošlo více než 1300 vězňů a z toho 207 Romů zde i zemřelo a koncentračním táborem v Letech u Písku od srpna roku 1942 až do 6.

---

<sup>119</sup> Srov. HANZLÍKOVÁ, R. *Lety: život za plotem*. Nymburk: Vega-L, 2010, s. 14.

<sup>120</sup> HANZLÍKOVÁ, R. *Lety: život za plotem*. Nymburk: Vega-L, 2010, s. 14.

<sup>121</sup> Srov. NEČAS, C. *Holocaust českých Romů*. Praha: PROSTOR, 1999, s. 173.

<sup>122</sup> LAUDER, Silvie. *ČEŠTÍ ROMOVÉ POD HÁKOVÝM KŘÍŽEM*. [online]. [cit. 5. 11. 2016]. Dostupné na: WWW: <https://www.respekt.cz/tydenik/2013/22/cesti-romove-pod-hakovym-krizem>

srpna 1943, kdy byl tábor oficiálně uzavřen, prošlo 1309 osob a z toho zde 326 lidí i zemřelo. Z toho většina, konkrétně 241, byly děti.<sup>123</sup> V táboře v Letech u Písku se narodilo 30 dětí, avšak kvůli špatným podmínkám a zacházení, nepřežilo z nich ani jediné.<sup>124</sup> Takovéto zacházení s Romy nemá v historii obdoby, Romové byli naprosto zbaveni jakýchkoli práv, jejich život neměl pro nacisty žádnou hodnotu. Byli vyhlazováni jakožto obětní beránci, aby se společnost proti nim mohla spojit a nedocházelo ve společnosti k chaosu. Avšak to si nikdo neuvědomoval a ani nemohli, protože kdyby někdo poukázal na to, že jsou Romové zabíjeni bezdůvodně a jsou nevinní, poukázal by tím na to, že všichni ostatní je perzekuovali neprávem a nesou tak vinu za jejich smrt. To se však přiznává jen velmi těžko a proto je jednodušší před celou touto situací jen zavřít oči a dělat, že se nic neobvyklého nedělo.

Taková byla situace romských skupin za druhé světové války, nyní však žijeme ve 21. století. Od druhé světové války uběhlo již mnoho desetiletí, a proto nás nyní bude zajímat, jak se situace s Romy změnila a jak se vztahy mezi touto menšinou a většinovou společností vyvíjejí. Jak se společnost vyrovnala s genocidou Romů, jak se je snažila začlenit zpět do společnosti, a jak je na Romy pohlíženo nyní? Těmito otázkami se budeme zabývat v následující kapitole.

---

<sup>123</sup> Srov. MIKO, V. *Skvrna Evropy*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 18-26.

<sup>124</sup> Srov. MIKO, V. *Skvrna Evropy*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 30.

## 5.) Romové v dnešní české společnosti

V dnešní době je velmi obtížné popsat způsob života romských skupin. Postupem času se různé romské příbuzenské skupiny rozdělily a rozmístily se téměř po celém světě. Každá romská rodina se více či méně odlišuje od jiné romské rodiny. Romové žijí jiným způsobem v Čechách, jiným na Slovensku či ve Francii.

Například situace Romů ve Francii je poměrně zajímavá vzhledem k tomu, že značná část Romů tam stále kočuje. Přestože už většinou nepoužívají marigotky jako dříve, nahradily je například karavany a obytné vozy. Kočovný způsob života tito Romové vedou dodnes především proto, že je nikdo násilně nenutil, aby se usadili, jak tomu bylo v jiných částech Evropy, například v době komunismu.<sup>125</sup>

Významnou roli hraje také to, zda žijí ve městě či na vesnici, zda jsou chudí nebo bohatí a celkově zde hraje velkou roli mnoho faktorů, které znemožňují popsat souhrnně život všech Romů v dnešní české společnosti, koneckonců stejně jako je obtížné popsat život jakékoli jiné skupiny lidí, neboť každý žije svůj život po svém a mírně se odlišuje od ostatních. Nicméně pokusíme se alespoň okrajově nastínit, jaká je situace romských skupin na našem území a v dnešní době, byť to zcela jistě nebude zahrnovat úplně všechny Romy.

Dále se budeme snažit poukázat na to, jak se společnost vyrovnala s tím, že se v minulosti aktivně podílela na vyhlazování Romů. Jak se po válce zachovala k romským skupinám a jaké vztahy mezi Romy a většinovou společností panují dnes. K jakému pokroku a zlepšení v tomto, od počátku problematickém, vztahu došlo. Jak se staví většinové obyvatelstvo k Romům dnešní doby a jak Romové vycházejí s majoritní společností. Zamyslíme se také nad tím, jak by se tyto mezilidské vztahy mezi Romy a většinovou společností mohly ještě zlepšit.

### 5.1) Změna pohledu na Romy?

Dříve, než v této podkapitole cokoli zmíníme, je velmi důležité poukázat na fakt, že „sociální vyloučení Romů nelze chápat převážně jako důsledek osobních vlastností příslušníků

---

<sup>125</sup> Srov. ŠUSTOVÁ, Jana. *Ve Francii církev kočuje s Romy*. [online]. [cit. 3. 2. 2017]. Dostupné na: WWW: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/22787>

romské komunity, ale má široké příčiny historické, kulturní, ekonomické a zejména sociální povahy.“<sup>126</sup>

„V průběhu uplynulých čtyřiceti let se stát snažil Romy asimilovat a integrovat. Předpoklad, že s materiálním dostatkem se změní i jejich duševní svět, se ukázal jako chybný. Vztahy mezi příslušníky majoritní populace a Romy se nezlepšily. Stoupající podíl Romů na trestné činnosti Nečas zdůvodňuje několika základními příčinami: 1.) distancí majoritní společnosti, 2.) nepříznivou sociální situací, 3.) nízkou vzdělaností a kvalifikovaností, 4.) duchovní a fyzickou chudobou (Nečas 1991)“<sup>127</sup> Tyto příčiny jsou však samy jen důsledkem, který sahá hluboko do minulosti. Všechny výše zmíněné příčiny, kvůli kterým se vztahy mezi Romy a většinovou společností nezlepšují, samozřejmě platí, avšak je důležité podívat se tomuto problému pod povrch a zjistit, proč tyto příčiny vůbec vznikly, neboť spolu všechny souvisí a jejich původ je silně zakořeněn v minulosti. Proto není snadné docílit nějakého uspokojivého zlepšení situace. Vzhledem k tomu, že Romové byli dlouhou dobu perzekuováni a vybírání jako obětní beránci, společnost se jich stranila a považovala je za méněcenné. Mnoho věcí i činností jim v průběhu let bylo zakazováno, což vedlo opět jen ke zvýraznění jejich odlišnosti a vyloučení. Také kvůli tomu měli Romové menší možnost vydělat si na živobytí, takže často žili v horších podmínkách než zbytek obyvatel. Tento fakt jen utvrdil společnost v odlišném vnímání Romů, protože byli chudší, špinavější, méně udržovaní, čas od času se uchýlovali k drobným krádežím a podobně. Avšak lidé, jenž je tak rádi odsuzují, už nevidí fakt, že Romové do této pozice byli natlačeni právě jimi a že v podstatě nikdy neměli na výběr. I ve škole a zaměstnání je na Romy často pohlíženo stylem, že to stejně nedokáží a nemají na to, něco v životě dokázat. Většinová společnost jim nevěří a mnoho Romů ani nemá chuť ostatním něco dokazovat a měnit. Tento jejich status se nese historií až do dnešních dnů a je čím dál těžší ho nějak změnit, jelikož stereotypy a předsudky se stále více prohlubují a ukotvují v myslích většinové společnosti.

Při sčítání lidu v roce 2001 se k romské národnosti přihlásilo jen necelých 12 tisíc občanů české republiky. Při tomto výsledku se někteří přestali zabírat romskou problematikou, protože kdyby byl tento výsledek pravdivý, tvořili by Romové jen nepatrnou menšinu v ČR. Avšak toto číslo je naprosto mylné. Odhady expertů ohledně počtu Romů v ČR

---

<sup>126</sup> NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti: [jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky]*. Praha: Portál, 2003, s. 13

<sup>127</sup> ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2011, s. 37-38.

se pohybují mezi 200-300 tisíci.<sup>128</sup> I z tohoto zjištění jasně vyplývá, že být Romem znamená v České republice být něčím horším. Proto se mnoho lidí za Romy vůbec nepovažuje nebo se k této skupině nehlásí. Označení Rom, které, jak jsme již dříve zmínili, není nevhodné či urážející, avšak postupem času získalo pejorativní podtext, jelikož je s tímto označením spojováno mnoho špatných vlastností, které většina společnosti připisuje Romům. A otázkou není, zda Romové opravdu tyto vlastnosti mají, zdali lžou, kradou a nemyjí se, ale důležité je zjistit, proč tomu tak je a zda se to dá nějak změnit. Tím, že všichni Romy jen odsoudí, se situace nijak nezmění, ba naopak, jen se zažité vnímání Romů prohloubí.

Romská menšina je nejvíce marginalizovanou skupinou v České republice, navíc je velkým problémem, že se vztahy mezi touto menšinou a většinou výrazně nezlepšují. Romové jsou v Čechách nejodmítanější skupinou po narkomanech a alkoholících. A většina obyvatel České republiky má k Romům nepříznivý vztah.<sup>129</sup> Dalším problémem dnešní doby je fakt, že mnoho členů majority nepokládá příslušníky menšin, a tedy i Romy, za občany, ale za cizince. Vyzdvihována je především jinakost a odlišnost, vůči které se majorita vymezuje.<sup>130</sup>

Další překážkou v tomto vztahu je vzájemné nepochopení mezi Romy a většinovým obyvatelstvem. Například hodnotový systém Romů je následující: Nejcennější hodnotou je pro Romy život. Proto téměř nejsou páčány sebevraždy a rodiny si pořizují mnoho dětí, není důležité, zda se člověku něco stane, ale hlavně že je naživu. Důležité jsou pro Romy také předkové, postavení Roma v jejich komunitě se neodvozuje od vzdělání či postavení, ale především od předků. Odlišné je vnímání času oproti majoritní společnosti, ta je zaměřena více na budoucnost a plánování, zatímco Romové žijí přítomností. To je patrné i z romského přísloví „lepší vajíčko dnes, než slepice zítra“. Kvůli tomuto rozdílu jsou často kritizováni a nepochopeni většinovou společností.<sup>131</sup> Majoritní společnost vytýká Romům především: „hlučnost, špatné susedské vztahy, nevzdělanost, nízká kvalifikace, špatná pracovní morálka, lenost, nečestné jednání, agresivita, kriminalita či prostituce.“<sup>132</sup> A Romové naopak vytýkají

---

<sup>128</sup> Srov. NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti: [jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky]*. Praha: Portál, 2003, s. 11-12.

<sup>129</sup> Srov. BURDA, F. *O násilí v kultuře: girardovské reflexe*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 85-88.

<sup>130</sup> Srov. ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001, s. 118.

<sup>131</sup> Srov. ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001, s. 121-122.

<sup>132</sup> ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001, s. 123.

majoritní společnosti především: „citový chlad, vypočítavost, nadřazené chování, xenofobii a rasismus.“<sup>133</sup> Také ničemu nepřidá fakt, že „v obou skupinách převládají jedinci, kteří mají tendenci zobecňovat vlastnosti (především ty negativní) jednotlivců druhé skupiny a přisuzovat je celé skupině. Chování obou skupin do značné míry determinují předsudky z dávné i nedávné minulosti.“<sup>134</sup>

I v dnešní době dochází ke stigmatizaci Romů, přestože už neprobíhá tak markantně jako dříve (vypalování písmena R, řezání uší a nosů, atp.), probíhá stále silně, jen více skrytě. Ke stigmatizaci v dnešní době dochází především šířením negativních stereotypů prostřednictvím médií. Naopak o působení problémů od většinové společnosti Romům média často mlčí.<sup>135</sup> „Zajímavé je, že stigmatizující stereotyp vnímání postupně přijímá i stigmatizovaná osoba, která začíná pociťovat hanbu. Hanba je stavem, kdy člověk vnímá jeden ze svých vlastních atributů jako poskvrňující.“<sup>136</sup>

Dokonce i dnes, v 21. století, vnímá společnost Romy převážně jako kriminálníky a vše spojené s Romy jako špatné, špinavé či zlé. Především toto zavádějící a často lživé označování Romů můžeme vidět v médiích a většina lidí ho přejímá a přijímá za své.<sup>137</sup> Dokonce mnozí politici zahrnují represivní opatření vůči Romům do svých předvolebních kampaní, aby udělali na voliče dojem a zalíbili se jim. „Strany s krajně pravicovým programem, ať už podvědomě či záměrně, využívají neurčitých lidských obav a archetypů nepřítele k tomu, aby mobilizovali své přívržence a potenciální voliče. Zkušenosti ukazují, že jakékoli společenské problémy jdou vždy ruku v ruce s růstem předsudků a vytváření obrazu protivníka, přičemž menšinám je přisuzována role obětního beránka.“<sup>138</sup>

„Každá ekonomická krize s sebou bohužel přináší potenciální hrozbu toho, že menšina se stane terčem násilí jakožto nejslabší článek. Vše je mnohonásobně zesíleno, pokud ona většina byla v období relativního klidu a ekonomické pohody vůči zmíněné menšině přesto nenávistná.“<sup>139</sup> Z čehož vyplývá, že i pokud by se vztahy mezi Romy a většinovou společností

---

<sup>133</sup> ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001, s. 123.

<sup>134</sup> ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001, s. 123.

<sup>135</sup> Srov. BURDA, F. *O násilí v kultuře: girardovské reflexe*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 91.

<sup>136</sup> BURDA, F. *O násilí v kultuře: girardovské reflexe*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 92.

<sup>137</sup> Srov. MIKO, V. *Skvrna Evropy*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 7.

<sup>138</sup> ROSE, R. *Nacistická genocida Sintů a Romů*. Praha: Argo, 2009, s. 10.

<sup>139</sup> MIKO, V. *Skvrna Evropy*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 8.

zlepšily, nikdy není jisté, že to tak už zůstane, jelikož vždy, když nastanou pro společnost horší časy a nepohoda, tato bude perzekuovat Romy jakožto obětní beránky.

Pavel Navrátil ve své knize *Romové v české společnosti* uvádí několik obecných doporučení, která mohou pozitivně ovlivnit sociální vyloučení Romů. Patří mezi ně například preferování modelu multikulturní společnosti, podpora aktivit, které rozvíjejí romskou kulturu, seznamování majority s životem romské menšiny, vzdělávání pedagogů na základních školách tak, aby uměli lépe pracovat s kolektivem, ve kterém jsou romští i neromští žáci, podpora vzdělávání a zaměstnanosti Romů, snaha nekoncentrovat Romy na odlehlá místa, kde nedochází ke styku s většinovou společností. Dále by se mělo podporovat zastoupení Romů ve státní správě a samosprávě, spolupráce vlády s neziskovými organizacemi a mnohé další. Zda je tento plán uskutečnitelný a přínosný ukáže nejspíš jen čas.<sup>140</sup>

## 5.2) Jak se společnost vyrovnala s genocidou Romů?

Ke genocidě Židů během druhé světové války se pachatelé brzy po skončení války přiznali a přeživším a rodinám zemřelých poskytli alespoň nějakou kompenzaci a hmotnou náhradu za utrpení, které si Židé prožili. Oproti tomu genocidu Romů dlouhá desetiletí mnoho lidí popíralo, anebo tomuto tématu nevěnovali pozornost. Nejenže Romům neposkytli žádnou kompenzaci, ale dokonce jim v mnoha případech ani nevrátili majetek, který jim byl během války zabaven. A jejich deportaci do vyhlazovacích táborů ospravedlnily poválečné soudy tím, že šlo pouze o prevenci kriminality.<sup>141</sup>

Krutí čeští četníci a dozorcí, kteří na Romech páchali nepřiměřené násilí, nebyli za tyto činy ani nijak potrestáni. Proběhl pouze jediný soud s velitelem letského tábora Josefem Janovským, avšak lidový soud ho nakonec obžaloby roku 1948 zprostil.<sup>142</sup>

Tato skutečnost má hned dvě vysvětlení. Prvním vysvětlením by mohlo být to, že Romové nepřestali být obětními beránky doposud. Přestože byli během druhé světové války téměř všichni čeští Romové zabiti, po válce přišli do Čech Romové slovenští. A tak stejně jako v minulosti, i nyní, když je potřeba vybrat ze společnosti obětního beránka, Češi s oblibou vybírají právě Romy. Vzhledem k tomu, že Romové ztělesňují v Čechách obětní beránky již po

---

<sup>140</sup> Srov. NAVRÁTIL, P. a kolektiv. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003, s. 180.

<sup>141</sup> Srov. ROSE, R. *Nacistická genocida Sintů a Romů*. Praha: Argo, 2009, s. 9.

<sup>142</sup> Srov. MIKO, V. *Skvvrna Evropy*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 30.

staletí, je jedno z nejjednodušších řešení perzekuovat Romy, kdykoli to společnost potřebuje, jelikož je to již osvědčený způsob udržování společenské rovnováhy. Nutno však dodat, že to rozhodně není způsob správný. Nicméně by to vysvětlovalo, proč po válce nebyli Romové odškodněni, ani nebyli jejich věznitelé potrestáni – protože pokud jsou Romové stále obětními beránky, společnost samu sebe udržuje v nevědomosti, poněvadž je nezbytné, aby obětnímu beránkovi nebyla prokázána nevina. A v případě, kdy by bylo uznané, že Romové byli zabíjeni neprávem, nemohli by z nich i nadále být obětní beránci, kteří poslouží společnosti jako hromosvod násilí a agrese. Druhý důvod, proč Romům nebyla poskytnuta kompenzace za utrpení a proč nebyli jejich věznitelé potrestáni, je ten, že ti, kteří pronásledovali a perzekuovali obětní beránky, si to plně neuvědomují. Pokud by to zjistili, bylo by pro ně toto zjištění nepříjemné a děsivé, protože by si museli přiznat, že se celý svůj život mýlili a kvůli tomu se podíleli na bezprávném násilí. Proto raději podvědomě tento fakt skrývají, aby nemuseli čelit pravdě. Oba výše uvedené důvody vysvětlují i fakt, že na místě, kde stál dříve letský koncentrační tábor je nyní vepřín. Lidé se totiž vši silou snaží zahltit veškeré stopy po tom, že perzekuovali a stále perzekuují nevinné obětní beránky.

Ohledně vepřína na místě, kde před několika desetiletími umírali Romové, velmi bojuje Václav Miko, autor knihy *Skvrna Evropy*, ve které mimo jiné uvádí: „Z bývalého koncentračního tábora – prasečák. Ne, není to posměšný příběh či pohádka, ale naprostá skutečnost. Tato unicity v Česku nemá ve světě obdobu.“<sup>143</sup> a dále: „Výstavba „prasečáku“ ze 70. let 20. století a jeho současná existence na místě, kde umírali lidé, určuje jakýsi společenský přístup. Skutečnost, že na tak významné půdě stojí dnes vepřín, lze v plné míře považovat za zneuctění pietního místa.“<sup>144</sup> „Jakékoliv zamítavé názory ke zbourání vepřína posilují ztrátu úcty k zemřelým otcům, matkám a dětem onoho tábora a v neposlední řadě k dosud žijícím příbuzným těchto obětí.“<sup>145</sup>

Na konci roku 2016 se konečně objevují zprávy o tom, že by stát odkoupil místo bývalého letského tábora. Majitelé tohoto místa, kde mají vepřín, doposud nechtěli přistoupit k přímému prodeji, ale zdá se, že své stanovisko nakonec změnili a vláda již pracuje na ocenění vepřína, aby se v této věci mohlo postoupit dále.<sup>146</sup>

---

<sup>143</sup> MIKO, V. *Skvrna Evropy*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 8.

<sup>144</sup> MIKO, V. *Skvrna Evropy*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 26.

<sup>145</sup> MIKO, V. *Skvrna Evropy*. Brno: Tribun EU, 2009, s. 57.

<sup>146</sup> BÍLÁ, Martina. Vláda chce posudek na cenu pozemků pod vepřínem v Letech. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné na: WWW: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/27202>



Avšak dokud se nezmění přístup k Romům a to, jak je česká společnost vnímá a jak se k nim staví, není možné očekávat, že se česká společnost přizná k bezpráví, které na nich bylo pácháno po staletí. Až poté, co česká společnost uzná Romy jako plnohodnotné, sobě rovné občany, budou Romové veřejně prohlášeni za obětní beránky a budou odškodněni za své ztráty, do té doby se pravděpodobně nic změnit ani nemůže.

## Shrnutí

V této kapitole jsme došli k závěru, že vztahy mezi romskými skupinami a většinovou společností se nijak zvláště nezlepšily. O chybách a zločinech ze strany většinové společnosti vůči Romům se mlčí a často se zapírá, že k nějakým prohřeškům vůbec došlo. Naopak chyby a zločiny Romů se všude vyzdvihují a omílají. Vztahy mezi těmito skupinami obyvatel se bohužel za poslední roky nijak výrazně nezlepšily a stereotypy a předsudky o „těch druhých“ se stále více prohlubují. Došli jsme k předpokladu, že většinová společnost používala a stále používá Romy jako obětní beránky. A dokud se tento stav nezmění a lidé si neuvědomí, že Romové byli a jsou v tomto ohledu nevinní, nemůže dojít ani ke zlepšení vztahu mezi Romy a majoritní společností.

Dialog mezi kulturami je věc nanejvýš důležitá ale zároveň velmi obtížná. Aby k takovému dialogu mohlo vůbec dojít, musí být splněny určité předpoklady. Jedním z nich je schopnost dorozumět se spolu, je nutné rozumět tomu druhému a chápat co říká. Dalším předpokladem je to, že se dialog musí odehrávat mezi kulturami, což znamená, že účastníci dialogu musí být lidé a musí se za lidi považovat navzájem. A právě tento předpoklad nebyl vždy zcela samozřejmý a splněný.<sup>147</sup> To jsme si již ukázali ve čtvrté kapitole, kdy Romy mnohokrát prohlašovali za někoho méněcennějšího, než jsou ostatní lidé, dokonce byli Romové přirovnáváni k obtížnému hmyzu či škůdcům. To znamená, že vůbec nemohlo docházet k nějakému dialogu mezi kulturami a nebylo tudíž umožněno, aby si lidé vzájemně porozuměli.

Mnohokrát v historii, obzvláště během válek se navíc vůbec neberou ohledy na lidskou důstojnost a přitom právě lidská důstojnost souvisí s definováním člověka ne jako věci, ale jako osoby. Což je velmi důležité neboť „teprve na základě pojetí člověka jako osoby, které je

---

<sup>147</sup> Srov. BURDA, F.; HOJDA, J.; KARLOVÁ, J. (et al.). *Člověk jako východisko dialogu kultur*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 17.

současně kritériem tolerance a otevřenosti, je možné hovořit o lidské vzájemnosti, rovnocennosti a vztahovosti, tedy o možnosti transkulturní komunikace“.<sup>148</sup> Pokud člověku nepřiznáme lidskou důstojnost, není pro nás osobou, ale věcí, prostředkem k dosažení cílů a právě kvůli takovýmto stanoviskům dochází k mnoha násilným činům a vyvražďování.

V dnešní době mnoho lidí vnímá odlišnost jako nějaký nedostatek či přebytek v porovnání s majoritní společností. Takže kdokoli se nějak odlišuje, je vnímán, jako by měl nějakou vadu, byl nedostatečný a ne zcela rovnocenný, to vyvolává pocit, že onen člověk určitě má i nějakou morální vadu, což společnost vnímá jako nepřírozené až zvrácené, tudíž je to zlo, proti kterému musíme bojovat. A právě v tom je potíže dnešní doby, cokoli odlišného je vnímáno jako zlé, nepřátelské a nebezpečné. Avšak musíme pochopit, že lidská důstojnost vychází z přirozenosti. A jen díky tomu můžeme přijímat odlišnosti, díky pochopení a potvrzení lidské důstojnosti jsou všechny odlišnosti akceptovatelné, tudíž ne špatné a ne nebezpečné.<sup>149</sup>

Rádi bychom také poukázali na fakt, že „předpoklad všelidské univerzality ani zdaleka není nějaká samozřejmost a přirozená danost, nýbrž naopak výsledek tisíciletého kulturního úsilí.“<sup>150</sup> A na tomto úsilí se velmi podílela židovská a křesťanská Bible. Například příběh o stavbě babylonské věže jasně ukazuje, že i když nyní všichni mluvíme jinými jazyky, neznamená to, že nepocházíme ze stejného rodu a ani to nevyvrací naše vzájemné příbuzenství.<sup>151</sup> Z toho vyplývá, že jsme si všichni rovni a nikdo nepochází z lepšího nebo důležitějšího rodu. Proto jakákoli diskriminace nebo označování určitých skupin lidí na základě jejich původu za méněcenné nepřipadá vůbec v úvahu.

Česká republika se nachází v centru Evropy, proto je samozřejmé, že zde bude v důsledku globalizace a migrace docházet stále častěji ke střetům různých kultur. Tato situace je přirozeným jevem dnešní doby a nemá příliš smysl zabývat se tím, jestli to tak má být, ale raději bychom se měli věnovat tomu, co s tím uděláme. Česká republika je stále poměrně homogenní, co se obyvatelstva týče, možná i kvůli tomu hůře přijímáme nově přichozí a

---

<sup>148</sup> BURDA, F.; HOJDA, J.; KARLOVÁ, J. (et al.). *Člověk jako východisko dialogu kultur*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 16.

<sup>149</sup> Srov. BURDA, F.; HOJDA, J.; KARLOVÁ, J. (et al.). *Člověk jako východisko dialogu kultur*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 35-49.

<sup>150</sup> BURDA, F.; HOJDA, J.; KARLOVÁ, J. (et al.). *Člověk jako východisko dialogu kultur*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 17.

<sup>151</sup> Srov. BURDA, F.; HOJDA, J.; KARLOVÁ, J. (et al.). *Člověk jako východisko dialogu kultur*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 17-18.

odlišně vypadající spoluobčany.<sup>152</sup> „Náš koncept češství stále vychází ze spíše starší, modernistické představy bílých a česky hovořících obyvatel státu, narozených v ideálním případě na území České republiky a českým rodičům.“<sup>153</sup> Proto bylo pro Romy tak těžké se na tomto území usadit a začlenit se. Proto nebyli nikdy zcela přijati českou společností. A nezáleží na tom, jak dlouhou dobu tu žijí a kolik jejich předků tu žilo před nimi. Dokud většinová společnost nezmění svůj postoj, Romové nejspíše nikdy nebudou přijati jako rovnocenní spoluobčané a do té doby hrozí, že při jakékoli krizi ve společnosti budou vybráni jako obětní beránci, na které bude svalena vina za nynější stav celé společnosti. „Pokud se chceme vyhnout násilným střetům, zřejmě je nutné najít nějaký jiný způsob, jak žít společně – a to alespoň v uspokojivé míře. Cestou k tomu snad může být ochota vnímat druhého jako jedinečného člověka, který není předem plně determinován svou kulturou či genetickou výbavou.“<sup>154</sup> A pokud to dokážeme, mohli bychom také pochopit, že jsme mnoho staletí vybírali a perzekvovali nevinné obětní beránky a pokusit se z tohoto začarovaného kruhu vymanit.

---

<sup>152</sup> Srov. BURDA, F.; HOJDA, J.; KARLOVÁ, J. (et al.). *Člověk jako východisko dialogu kultur*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 26.

<sup>153</sup> BURDA, F.; HOJDA, J.; KARLOVÁ, J. (et al.). *Člověk jako východisko dialogu kultur*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 26.

<sup>154</sup> BURDA, F.; HOJDA, J.; KARLOVÁ, J. (et al.). *Člověk jako východisko dialogu kultur*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 29.

## Závěr

Celá tato práce byla napsána v rámci studia transkulturní komunikace, proto nyní vysvětlíme, jak deportace Romů během druhé světové války s transkulturní komunikací souvisí.

Vzhledem k tomu, že se transkulturní komunikace pokouší najít cestu k dialogu kultur, je důležité, abychom věnovali pozornost nejen rozmanitým zahraničním střetům kultur, ale i těm, které máme kolem sebe. Romové do Čech přišli již před mnoha staletími s naprosto odlišnou kulturou a vnímáním světa. Někteří přijímali prvky naší kultury snadněji, jiní obtížněji, důležité však je, že docházelo k prolínání dvou odlišných kultur a v době jejich příchodu tomu v podstatě nikdo nevěnoval pozornost. Avšak ani nyní tomuto jevu není věnována pozornost dostatečně, mnoho lidí se tímto tématem odmítá jakkoli zabývat a raději hodí všechny Romy do jedné kategorie s nadpisem „problémoví“. Proto jsme se rozhodli tuto práci věnovat Romům na našem území. Dobu druhé světové války jsme následně vybrali na základě toho, že je zde nejvíce patrná perzekuce romských skupin, avšak jednotlivé kapitoly zasahují i do hlubší minulosti a přítomnosti tak, aby celá situace byla popsána komplexněji.

Pokusili jsme se objasnit situaci romských skupin na našem území, především v období druhé světové války a aplikovat mimetickou teorii kultury René Girarda na vztah mezi většinovou společností a romskou minoritou. Nejprve jsme se zaměřili na výše zmíněnou teorii a pokusili jsme se ji vysvětlit, aby bylo patrné, z čeho vycházíme při dalších analogiích. Důležité v této teorii je především to, že ve všech společnostech dochází k mimetismu, volbě obětního beránka a jeho následnému obětování ve prospěch společnosti. Zároveň však ve společnosti probíhají nevědomé procesy, které zajišťují, že se lynčující dav nedozví, že zvolený obětní beránek je ve skutečnosti nevinný. Díky tomu je společnost uklidněna tím, že odstranila hrozbu a celý cyklus se začne pomalu zase od začátku opakovat.

Ve druhé kapitole jsme se zaměřili na historii Romů, především pak na to, jak a kdy přišli na naše území a jakým způsobem na ně reagovala tehdejší společnost a jak byli přijati. Zjistili jsme, že Romům bylo umožněno žít mezi ostatními a nikdo si jich nijak zvlášť nevšímal, vždy do doby, než ve společnosti nastala nějaká krize nebo problém. V té chvíli lidé začali poukazovat na nedostatky Romů a veřejně je odsuzovali a perzekuovali, v mnoha případech i zabíjeli. Proto jsme se v další kapitole pokusili přijít na to, proč byli právě Romové tak snadno vybírání jako obětní beránci. Vycházeli jsme z faktu, že obětní beránek musí být součástí

společnosti natolik, aby mohl být obětován jako jeden z nich, ale zároveň se musí natolik lišit, aby bylo možné ho na základě určitých znaků prohlásit za špatného a nelidského, aby ho mohli obvinít za nynější stav společnosti. Romové byli dlouhá staletí součástí společnosti, avšak na základě mnohých restriktivních opatření se většina z nich stále pohybovala spíše na okraji společnosti, což vedlo k tomu, že se Romové odlišovali nejen vzhledově, ale i svými hodnotami a zvyklostmi, neboť byli nuceni vytvářet si vlastní uzavřené entity. Právě tyto skutečnosti učinily z Romů jedinečné kandidáty na obětní beránky. A společnost toho také často využívala, aniž by si uvědomovala, co a proč vykonává.

Postupně jsme se dostali až k hlavní části této práce, kterou byla kapitola, zabývající se situací Romů během druhé světové války. Vzhledem k tomu, že společnost perzekuovala Romy jakožto obětní beránky v průběhu mnoha staletí, není divu, že v tom pokračovala i během druhé světové války, kdy krize ve společnosti byla nanejvýš zřejmá. Lidé v této době byli vyděšení a postrádali dostatek prostředků pro vedení kvalitního a bezpečného života. Proto ve chvíli, kdy nacisté prohlásili Židy a Romy za méněcenné a začali je ve velkém vylučovat ze všech částí společenského života a následně je i posílat do koncentračních táborů, málokdo si dovolil něco namítat, nebo se Romů dokonce zastat. Postupem času většina lidí přijala názor (nebo se k tomuto názoru vrátila), že Romové jsou ti špatní, co ohrožují blaho společnosti a musí být odstraněni. A tak pro Romy nastalo nejhorší období na našem území od chvíle, kdy sem přišli. V této době Romové často nebyli považováni ani za lidské bytosti, spíše byli přirovnáváni k obtížnému hmyzu. Postupně se Romům zakazovalo účastnit se veřejného života, ale to zdaleka nebylo to nejhorší, co je čekalo, protože brzy poté začali být Romové převáženi do koncentračních a vyhlazovacích táborů. Romské koncentrační tábory byly na našem území dva, v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu. A přestože se v těchto táborech nenacházeli žádní Němci, neboť všichni četníci byli Češi, s Romy bylo zacházeno velice krutě a nelidsky. Všechny děti byly odtrženy od svých matek, bylo málo jídla, vody i místa. Rychle se šířily nakažlivé nemoci a přestupky byly trestány smrtí. Lidé zde umírali a ti, kteří přežili, byli nakonec stejně převezeni do vyhlazovacích táborů, především do Osvětimi. Do svých domovů na území Čech se po válce vrátilo jen zhruba 500 Romů.

V poslední kapitole se snažíme odhalit, jak se společnost vyrovnala se svým jednáním během druhé světové války, jestli se pokusila poskytnout přeživším Romům nějakou kompenzaci za jejich ztráty a jak se vztahy mezi Romy a většinovou společností změnily.

Bohužel jsme došli k závěru, že ve společnosti nenávist k Romům stále přetrvává. Proto se ke zločinům během druhé světové války spáchanými českým obyvatelstvem společnost nehlasí, nebo na těchto činech neshledává nic špatného. Romové ve většině případů žijí dodnes na okraji společnosti, aby je majoritní společnost použila jako obětní beránky vždy, když dojde k nějaké krizi a společnost potřebuje někam přesměrovat zlobu a násilí. Romové tedy stále jsou obětními beránky, proto zločiny vůči Romům nemohly být přiznány, neboť by se ukázalo, že Romové jsou, a vždy byli nevinní. Předpokládáme, že dokud ve společnosti nedojde ke konverzi a tomuto, ač nepříjemnému prozření, budou Romové stále zneužíváni jako obětní beránky a vztahy mezi nimi a většinovou společností se nezlepší.

Tímto považujeme veškeré výzkumné otázky, které byly v úvodu práce položeny následovně, za zodpovězené, čímž jsme naplnili partikulární cíle i cíl hlavní.

1. Jaká byla situace Romů během 2. světové války?
2. Jakým způsobem lze aplikovat mechanismus obětního beránka na Romy?
3. Na základě čeho se zrovna Romové stali obětními beránky?
4. Změnil se pohled na Romy v průběhu posledních let?

Nyní se ještě vrátíme k hypotézám, které jsme si v úvodu stanovili, a které nyní musíme verifikovat či falzifikovat. Tyto hypotézy byly zvoleny následovně:

1. Předpokládali jsme, že v naší kultuře působí mechanismus, díky kterému vybíráme a zabíjíme obětní beránky. A tato hypotéza se ukázala být pravdivou, neboť tohoto mechanismu si všiml René Girard a následně popsal mimetickou teorii kultury, jejíž součástí je i mechanismus volby obětního beránka.
2. Předpokládali jsme, že Romové se stali obětními beránky a stále jimi jsou. A i tato hypotéza se na základě prostudované literatury potvrzuje spíše jako pravdivá. Na základě jednotlivých prvků jsme se pokusili vysvětlit, jak a proč se Romové mohli stát obětními beránky v minulosti. A také proč předpokládáme, že jimi jsou doposud.

# Použitá literatura a zdroje

## Použitá literatura

- BURDA, F.; HOJDA, J.; KARLOVÁ, J. (et al.). *Člověk jako východisko dialogu kultur*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013. ISBN 978-80-7405-315-3
- BURDA, František. *O násilí v kultuře: girardovské reflexe*. 1. vyd. Ostrava: Moravapress, 2013. ISBN 978-80-87853-01-6
- CORDELL, Karl; WOLFF, Stefan (edit.). *Routledge Handbook of Ethnic Conflict*. 1. pub. Great Britan: CPI Antony Rowe, 2011. ISBN 978-0-203-84549-3
- FRASER, Angus. *Cikáni*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-212-X.
- GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. ISBN 978-80-7325-164-2
- GIRARD, René. *Obětní beránek*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-255-3
- HANCOCK, Ian. *Země utrpení: dějiny otroctví a pronásledování Romů*. 1. vyd. Praha: Signeta, 2001. ISBN 80-902608-3-7
- HANZLÍKOVÁ, Renata. *Lety: život za plotem*. 1. vyd. Nymburk: Vega-L, 2010. ISBN 978-80-87275-18-4
- JAKOUBEK, Marek. *Romové – konec (ne)jednoho mýtu*. 1. vyd. Praha: Socioklub, 2004. ISBN 80-86140-21-0
- JANKOVÁ, Alena. *Černá kronika Posla z Podhoří 1886-1916*. 1. vyd. Kostelec nad Orlicí: Městská knihovna, 2011. ISBN 978-80-254-9438-7
- KENRICK, Donald; PUXON, Grattan. *Cikáni pod hákovým křížem*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. ISBN 80-244-0048-0
- KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. ISBN 978-80-7325-142-0
- Kolektiv autorů. *Romové = O Roma: tradice a současnost*. 1. vyd. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999. ISBN 80-7028-141-3
- MIKO, Václav. *Skvrna Evropy*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2009. ISBN 978-80-7399-826-4

NAVRÁTIL, Pavel a kol. *Romové v české společnosti: [jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky]*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8

NEČAS, Ctibor. *Holocaust českých Romů*. 1. vyd. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-022-2

NEČAS, Ctibor. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740-1945)*. Brno: Matice moravská, 2005. ISBN 80-86488-20-9

ROSE, Romani. *Nacistická genocida Sintů a Romů*. 1. vyd. Praha: Argo, 2009. ISBN 978-80-257-0196-6

SNYDER, Timothy. *Krvavé země*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka s.r.o. a Prostor, 2013. ISBN 978-80-7432-254-9 (Pasaka), ISBN 978-80-7260-280-3 (Prostor)

STEWART, Michael. *Čas Cikánů*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-7364-017-1

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1909-5



## Použité online dokumenty

BÍLÁ, Martina. *Vláda chce posudek na cenu pozemků pod vepřínem v Letech*. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné na: WWW: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/27202>

*Historie a původ Romů*. [online]. [cit. 18. 4. 2017]. Dostupné na: WWW: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18530>

KIRWAN, Michael. *Evangelium podle sv. Jana a René Girard*. [online]. [cit. 3. 6. 2015]. Dostupné na: WWW: <https://www.getsemany.cz/node/2309>

LAUDER, Silvie. *ČEŠTÍ ROMOVÉ POD HÁKOVÝM KŘÍŽEM*. [online]. [cit. 5. 11. 2016]. Dostupné na: WWW: <https://www.respekt.cz/tydenik/2013/22/cesti-romove-pod-hakovym-krizem>

LHOTKA, Petr (Museum der Roma-Kultur). *PROTEKTORÁTNÍ CIKÁNSKÉ TÁBORY*. [online]. [cit. 10. 2. 2017]. Dostupné na: WWW: <http://www.holocaust.cz/dejiny/pronasledovani-a-genocida-romu/pronasledovani-a-genocida-romu-v-ceskych-zemich/protektoratni-cikanske-tabory/>

ROMEA. *Před tři čtvrtě stoletím byly přijaty norimberské zákony, svastika se dostala na státní vlajku Německa*. [online]. [cit. 21. 2. 2017]. Dostupné na: WWW: <http://www.romea.cz/cz/zpravy/pred-tri-ctvrte-stoletim-byly-prijaty-norimberske-zakony-svastika-se-dostala-na-statni-vlajku-nemecka>

ŠUSTOVÁ, Jana. *Ve Francii církev kočuje s Romy*. [online]. [cit. 3. 2. 2017]. Dostupné na: WWW: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/22787>

*Tradiční řemesla Romů*. [online]. [cit. 10. 8. 2016]. Dostupné na: WWW: <http://www.muzeumnj.cz/muzeum-a-pametni-sin-sigmunda-freuda-v-pribore/aktualni-akce-5/tradicni-remesla-romu-1.html>